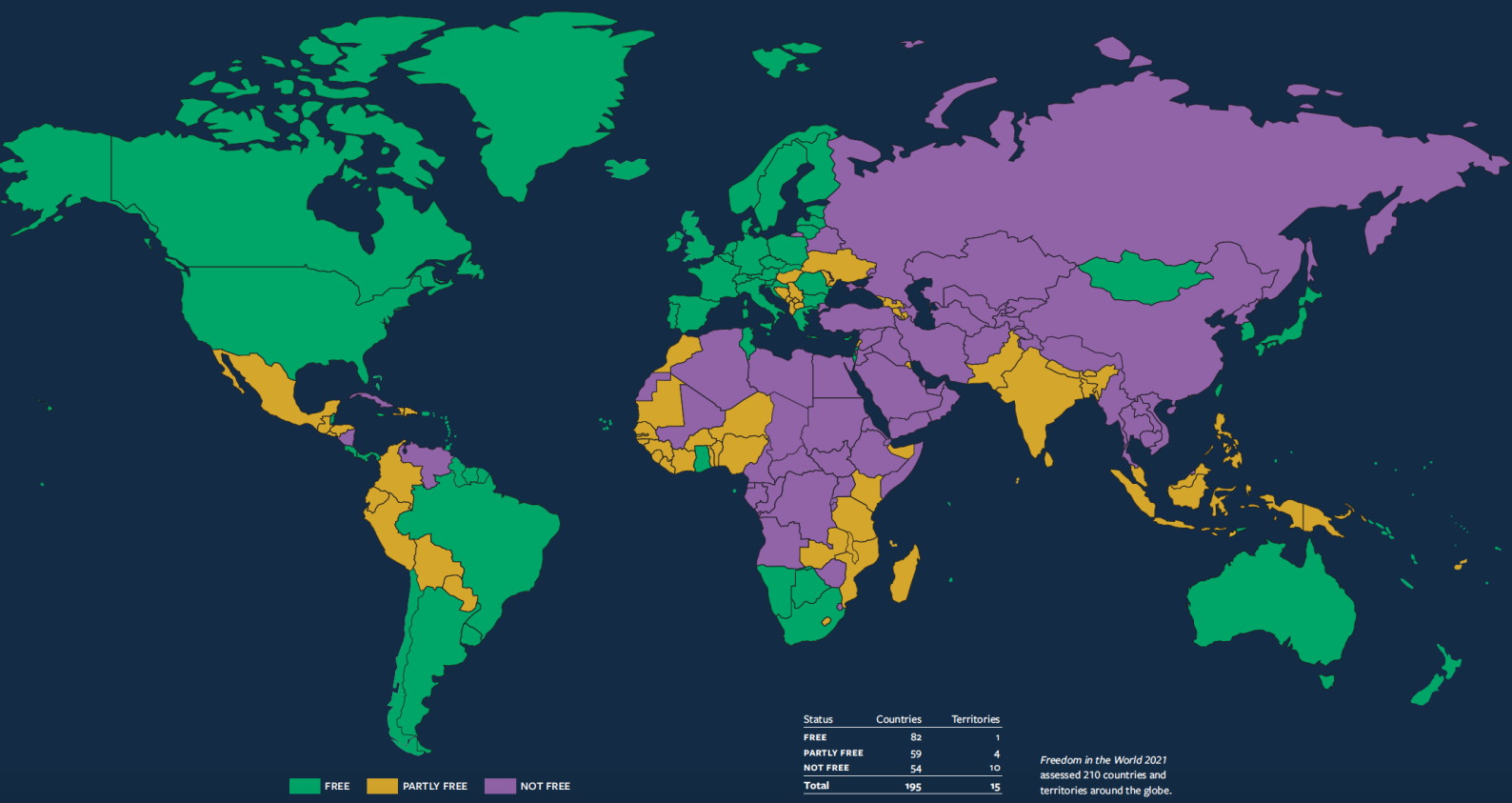

CENTRUM PRO LIDSKÁ PRÁVA A DEMOKRACII

Bulletin lidských práv

Vážené dámy a pánové,

v úvodu aktuálního vydání Bulletinu lidských práv představujeme dvě zprávy o vývoji demokracie ve světě v roce 2020, které zveřejnily Freedom House a The Economist Intelligence Unit. O nelichotivém trendu referuje Iva Turanová.

Navazujeme reportáží Veroniky Čáslavové z diskuze s moderátorem a akademikem Václavem Moravcem, který je jedním z hlavních řešitelů projektu zaměřeného na dezinformace v době pandemie. Co je to infodemie a jak se jí bránit?

V sekci Mezinárodní trestní spravedlnost informuje Jakub Hedl o tom, že bývalý dětský voják a pozdější velitel milic v Ugandě Dominic Ongwen dostal trest odnětí svobody ve výši 25 let. Tomáš Münzberger se následně věnuje problémům kambodžských senátů, které soudí bývalé Rudé Khmery.

Eliška Hronová z evropské sekce přibližuje přelomový nález německého ústavního soudu, který označil cíle vlády na snížení emisí za nedostatečné a uložil jí zjednat nápravu.

V sekci Mezinárodní politika, byznys a lidská práva vysvětluje Iva Turanová nestabilní situaci v severní části Mozambiku, která do značné míry uniká zájmu médií.

Tereza Kuklová z české sekce přibližuje rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, který se vymezil vůči sexistické reklamě. Spadá reklama obsahující výrazné sexistické stereotypy do svobody projevu, nebo se jedná o zásah do lidské důstojnosti?

Hezký začátek letních měsíců Vám přeje

Jan Lhotský

Editor Bulletinu lidských práv
Vedoucí Centra pro lidská práva a demokracii

Obsah

Téma	 	3
- Rok 2020: nejhorší rok pro demokracii za posledních 15 let - Václav Moravec o infodemii v České republice: reportáž z diskuze		3 5
1) Mezinárodní trestní spravedlnost	 	8
- Trest odnětí svobody 25 let pro Dominica Ongwena z Ugandy - Soudní procesy s Rudými Khmery: Patová situace ohrožuje činnost kambodžského tribunálu		8 10
2) Evropský systém ochrany lidských práv	 	12
- Německý klimatický zákon není dostatečně konkrétní a ambiciózní - Aktuality evropské sekce: květen 2021		12 15
3) Mezinárodní politika, byznys a lidská práva	 	17
- Mozambik: nestabilita v provincii Cabo Delgado - Spravedlnost pro oběti občanské války na Srí Lance		17 19
4) Česká republika a lidská práva	 	21
- Očkování a covidové pasy – nástroje k potlačení pandemie a návratu do normálu? - Nejvyšší správní soud se vymezil proti sexistické reklamě: ochrana lidské důstojnosti, nebo zásah do svobody projevu? - Nejvyšší správní soud zrušil opatření o omezení obchodu a služeb - Větší než malé množství musí specifikovat soud, nikoliv vláda svým nařízením		21 24 27 30
Monitoring lidskoprávních publikací		32
Redakce Bulletinu		33

Citace titulní fotografie: Stav demokracie ve světě. Freedom in the World 2021, autor: Sarah Repucci and Amy Slipowitz, Freedom House, 2021, zdroj: Freedom in the World 2021. Democracy under Siege, s. 18 - 19, editace: ořez

SERVIS PRO ZÁJEMCE O LIDSKÁ PRÁVA NA WEBU CENTRA

Pokud se zajímáte o lidská práva, na webu Centra najdete řadu zajímavých informací. V sekci **Blog** naleznete další zajímavé krátké články či rozhovory s významnými osobnostmi a v sekci **Akce** se dozvíte, jaké konference a odborné diskuze jsme uspořádali nebo právě chystáme.

Na webu máme rovněž například **seznam letních škol**, kterých se můžete zúčastnit, včetně potřebných termínů, dále **manuál výzkumu lidských práv** s řadou odkazů na užitečné zdroje a relevantní instituce, a další užitečné informace.

Více na www.centrumlidskaprava.cz

Rok 2020: nejhorší rok pro demokracii za posledních 15 let

Iva Turanová

Loňský rok přinesl ruku v ruce s pandemií také úpadek demokracie a svobod po celém světě. Tento trend přetrvává již patnáctým rokem. Počet zemí, ve kterých úpadek demokracie nastal, značně převýšil počet zemí, ve kterých se úroveň demokracie zvedla, a to s největším rozdílem od roku 2006.

Demokracie ve světě ubývá již patnáctým rokem po sobě. S tímto zjištěním přichází organizace Freedom House (FH) ve své každoroční zprávě o stavu demokracie Freedom in the World 2021. Tyto výsledky korespondují s výsledky uvedenými ve zprávě Democracy Index 2020 vydané The Economist Intelligence Unit (EIU).

Jak se indikátory sestavují

Ve zprávě analytici EIU hodnotí stav demokracie ve státech na základě 60 indikátorů z pěti oblastí: volební proces a pluralismus, občanské svobody, fungování vlády, politická kultura a politická participace. Zmíněné kategorie jsou hodnoceny na škále od 1 do 10, přičemž výsledné ohodnocení země je průměrem těchto pěti kategorií. Dle výsledku se země zařadí mezi čtyři typy režimů: úplnou demokracii (více než 8 bodů), nedokonalou demokracii (více než 6 bodů), hybridní režim (více než 4 body), nebo režim autoritářský (4 body a méně).

Metodologie zprávy Freedom in the World 2021 se liší. Demokracie se měří 25 indikátory, které jsou bodovány od 0 do 4. Ve dvou kategoriích lze souhrnně získat 100 bodů, přičemž v kategorii politických práv se jedná o 40 bodů a v kategorii občanských svobod o zbývajících 60. Na základě zjištěného skóre získají země status svobodné, částečně svobodné či nesvobodné země.

Zpráva The Economist Intelligence Unit

Dle indikátorů EIU pouze 49,4 % světové populace žije v demokracii, ať už plně nebo s nedostatky. V plné demokracii žije pouze 8,4 % obyvatel. Více

Jednoznačným vítězem se stal Taiwan. Na obrázku znovuzvolená prezidentka Tsai Ing-wen [1]

než třetina populace pak žije pod autoritářským režimem, z toho velkou část tvoří obyvatelé Číny. Průměrné skóre demokratického indexu spadlo oproti loňskému roku z 5,44 na 5,37 a ke zhoršení došlo ve všech zkoumaných regionech. Jedná se o nejhorší výsledek od roku 2006, kdy začaly reporty Democracy Index vycházet.

Ze 167 zkoumaných zemí pod jednu z forem demokracie spadá 75 zemí, což činí 44,9 %. Za plnou demokracii lze označit 23 zemí (v roce 2019 jich bylo 22), demokracií s nedostatky je letos 52 (vloni 54 zemí). Ze zbývajících 92 zemí se v autoritářském režimu nachází 57 zemí (54 zemí v roce 2019) a 35 států je možno označit za hybridní režimy (pokles z loňských 37).

Zpráva Freedom House

Výsledky Freedom in the World 2021 zhoršují se stav demokracie ve světě potvrzují. V roce 2020 za svobodné označují 82 zemí, částečně svobodné 59 zemí, a nesvobodných je 54 zemí. Za posledních

patnáct let je počet svobodných zemí nejnižší a zároveň je počet nesvobodných nejvyšší. Méně než 20 % světové populace žije ve svobodných zemích, což je nejnižší číslo dokonce od roku 1995.

Pandemie příčinou?

Hlavní příčinou poklesu demokracie v loňském roce bylo zcela zřejmě vypuknutí pandemie Covid-19. Počáteční nejasnosti okolo nového koronaviru a chaos, který doprovázel nástup pandemie, vedl vlády zemí po celém světě k přijímání různých ochranných opatření omezujících lidská práva.

Základní lidská práva a svobody nebyly dotčeny pouze na základě vydávání restriktivních opatření, v jejichž rámci byla omezována svoboda pohybu jednotlivců, právo na shromažďování a další sociálně-ekonomická práva. Demokracie byla oslabována i v důsledku uplatňování cenzury – na počátku pandemie Čína bránila šíření informací o výskytu koronaviru, autoritářský Turkmenistán a Nikaragua popíraly existenci koronaviru a zakázaly zveřejňování s ním souvisejících informací.

Kromě států s autoritářským režimem se také vlády v demokratičtější části světa mnohdy uchýlily k využití nouzového stavu nejen ve prospěch boje s virem, ale také ve svůj vlastní. V Maďarsku tak učinil premiér Viktor Orbán, když posílil své pravomoci vyhlášením nouzového stavu na neomezeně dlouhou dobu, zrušil volby a rovněž omezil finanční podporu opozičním stranám.

Vítězové a poražení

Problém mají i tradičně za demokracii označované Spojené státy americké, které zůstávají demokracií nedokonalou. Politicky motivovaná protipandemická ochranná opatření, nejasnosti okolo vysoké a rasově různorodé úmrtnosti na koronavirus, rasová diskriminace samotná i vysoká brutalita policejních zákroků podtrhují systémovou nefunkčnost a přispívají k nestabilitě demokracie v USA.

Zmíněné události vedly sice ke zvýšenému zájmu o politické dění a vysoké účasti v prezidentských volbách, zpochybňování výsledků voleb poraženým prezidentem Trumpem však nadále prohloubilo rozdělení společnosti i nedůvěru v média a státní instituce. K vyhocení nestabilní situace došlo

počátkem letošního roku útokem na Kapitol, který je sídlem zákonodárného sboru.

Obě zprávy označují za vítěze loňského roku Taiwan. V žebříčku Democracy Index poskočil o celých 20 míst na 11. místo. Tím došlo ke změně statusu z nedokonalé demokracie na demokracii úplnou. Účinně ustál boj s koronavirem, a to při zachování respektu k lidským právům a svobodám. Ochranné pomůcky, dodržování expertních doporučení, efektivní trasování spolu s geografickou polohou přispělo k tomu, že se podařilo dostat pandemii rychle pod kontrolu.

To vše navzdory dlouhodobému tlaku Číny, která tlačila Světovou zdravotnickou organizaci, aby Taiwan vyloučila ze Světového zdravotnického shromáždění. Výhrůžky a tlak Číny se stupňoval po lednových volbách, kdy taiwanští obyvatelé nepodlehli dezinformační kampani vedené Pekínem a znovuzvolili demokratickou prezidentku Tsai Ing-wen.

Česká republika

Česká republika se ve zprávě Democracy Index dostala na 31. příčku s celkovým skóre 7,67. To ji činí nedokonalou demokracií. Nejvyšší skóre má v kategorii volební proces a pluralismus, a to 9,58, dále občanské svobody 8,53, fungování vlády 6,07, politická kultura 7,50 a politická participace 6,67. V rámci regionu východní Evropy, kam je v rámci struktury EIU řazena, si však za Estonskem i přes každoročně klesající skóre drží s náskokem druhé místo.

Zdroje

The Economist Intelligence Unit. 2021. Democracy Index 2020. In sickness and in health? The Economist Intelligence Unit Limited (<https://pages.eiu.com/rs/753-RIQ-438/images/democracy-index-2020.pdf>)

Freedom House. 2021. Freedom in the World 2021. Democracy under Siege. Freedom House (https://freedomhouse.org/sites/default/files/2021-02/FIW2021_World_02252021_FINAL-web-upload.pdf)

Fotografie

[1] Tsai Ing-wen in Shengkeng Old Street, New Taipei City, autor: 中華民國總統府, 3. červenec 2020, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY 2.0, editace: ořez.

Václav Moravec o infodemii v České republice: reportáž z diskuze

Veronika Čáslavová

Rok 2020 se zapsal do dějin jako rok pandemie Covid-19. Obdobně rychle jako ona se však šířily a nadále šíří i dezinformace s ní spojené. Identifikování trendů dezinformačního působení se v této souvislosti věnuje projekt „Covid-19 infodemie“. Jedním z hlavních řešitelů projektu je doktor Václav Moravec, který se na téma infodemie, zdravotní gramotnosti a novinářské etiky vyjádřil v online diskuzi.

Zdravotní gramotnost na roveň té mediální

Termín *infodemie* použil poprvé Gunther Eysenbach na počátku tisíciletí. Jedná se o spojení slov *information* a *epidemic* a poukazuje na informační přetížení právě v časech epidemií. Na popularitě však získal během loňského roku v souvislosti s pandemií onemocnění Covid-19.

Také z toho důvodu se spojila Fakulta sociálních věd UK, Institut biostatistiky a analýz Lékařské fakulty MU a společnost NEWTON Media, a.s. pod hlavičkou interdisciplinárního projektu „Covid-19 infodemie“. Společně se snaží o detekci infodemie v českém prostředí a své výstupy publikují na webu infomore.cz. Jedním z hlavních řešitelů je i doktor Václav Moravec, moderátor a akademik, který o projektu a problematice mediální a zdravotní gramotnosti hovořil v online diskuzi pořádané Centrem pro lidská práva a demokracii a Security Outlines.

Cílem projektu je nejen kultivovat konzumaci informací veřejnosti v českém prostředí, ale především jejich vytváření a nakládání s informacemi ze strany samotných novinářů. Situace se v současné pandemii zároveň komplikuje nejen enormním množstvím nekompletních informací, ale také nízkou zdravotní gramotností v české populaci.

Podle Václava Moravce jsme totiž po roce 1989 zanedbali důležitost zdravotní prevence. Jediná studie mapující zdravotní gramotnost v ČR byla navíc publikována roku 2015. „Pokud bych však měl odhadnout výsledky podobné studie dnes, trend by byl pravdě-

Václav Moravec [1]

podobně dále klesající. Otázkou je, co s tímto udělá právě pandemie onemocnění Covid-19 a zda si lidé uvědomí, že pečovat o své zdraví preventivně je důležité.“ komentuje Václav Moravec.

Mediální panika a falešné naděje jako dvě strany téže mince

Zároveň zmiňuje, že novinářská obec dnes není schopna adekvátně pracovat a vysvětlovat lékařské termíny a zasazovat je do širšího kontextu. Stejně tak není dostatečně rozvinuta novinářská etika v této oblasti. „*Infodemie jako fenomén je zajímavý pro novináře a je třeba, aby se v tomto novináři vzdělávali a nedopouštěli se chyb, kterých jsme byli svědky v souvislosti s koronavirem.*“ dodává.

Proto je jedním z hlavních cílů vzdělávání budoucí generace novinářů. Ta by si měla uvědomit určitou osobní odpovědnost a vyvarovat se vyvolávání falešných nadějí, které může vést k podřívání důvěryhodnosti instituce, za kterou vystupují. „*Obdobně je tomu ale v případě šíření tzv. mediální hysterie nebo*

mediální paniky, jak ji označuje Roger Fuller. Jsou to dvě strany téže mince.“

Dezinformační narativy a komunikační strategie

Důležité také je si uvědomit, že obdobně rychle, jako se šíří pandemie onemocnění Covid-19, se šíří i dezinformace s ní spojené. Zpočátku se jednalo o dezinformace o samotném původu viru a nemoci, čemuž neprospívalo ani vzájemné obviňování mezi Spojenými státy a Čínou, dnes jsou to dezinformace spojené především s očkováním. Václav Moravec podotýká, že *„jeden z nejsilnějších dezinformačních narativů je ten, že se jedná o čipování, za kterým stojí Bill Gates. To je důsledek toho, že zanedbáváme důkladnou a kritickou veřejnou debatu.“*

Vysvětlování a edukace související s mediální a zdravotní gramotností se dle jeho mínění dlouhodobě podceňuje, ze strany vlády i zpravodajství. Přitom by to měla být právě velká zpravodajská média, která budou přispívat k této kultivaci. *„Moc bych si přál, aby novináři v českém prostředí ve větší míře používali fact-checking journalism.“* Taková je praxe v mnoha zahraničních médiích, od nichž by si ta česká měla vzít příklad. Tuto praxi by Václav Moravec rád etabloval i na Fakultě sociálních věd UK. Pracoviště je totiž zároveň součástí projektu Evropské unie European Digital Media Observatory, a mělo by zaštitit fact-checkingové iniciativy celého středoevropského prostoru. Takzvaný CED-MO [1] index by se měl věnovat dlouhodobějšímu výzkumu jednotlivých typů dezinformačních narativů a jejich efekt na jednotlivé věkové kategorie.

Bohužel, odolnosti české veřejnosti vůči dezinformacím nepřispívá de facto neexistence vládní komunikační strategie, ani postoje jednotlivých politiků či politických stran. Část z nich totiž dezinformační narativy využívá ke své kampani, nebo minimálně jako prostředek udržení svého postavení. U některých institucí a osob se tak zcela vytrácí odpovědnost. *„Potom chtějte, aby lidé věřili instituci politiky, pokud část politiků věří, že na základě dezinformací vyhraje další volby“* dodává Moravec. Dle jeho mínění je žalostné, že jsme se za poslední rok více neprofesionalizovali, vláda podle něj ve své komunikaci selhává.

Popularita instagramové informační kampaně člena opozice a ústavně právního výboru, který rozhodně není epidemiologem ani marketérem, potom podle

něj ukazuje na absurditu celé situace. *„Když se jako novinář a pozorovatel podívám na to, co se děje v České republice, tak se obávám, že jde o kompletní rozklad státu. Kdybyste mi před osmi lety řekla, v jakém stavu bude dnes stát a jeho nekonceptnost, tak bych tomu nevěřil.“*

Jadernou zbraní na komára

Nejen samotná neadekvátní komunikace ze strany vlády, ale především cílené a záměrné útoky ze strany politické reprezentace směrem k médiím veřejné služby jsou podle něj zcela zarážející. Kýženou situací rozhodně nemá být konstantní chvála České televize ze strany Rady ČT, dle jeho slov se však *„tady jde jadernou zbraní na komára.“* Množství ataků totiž není výsledkem sofistikované kritické debaty, ale jedná se o cílenou strategii, kdy *„krom toho, že jsme rozložili stát, rozložíme i média veřejné služby. Pokud nemám důvěru já, nebude ji mít ani to médium.“*

Václav Moravec identifikuje několik faktorů, které dle něj vedly k neefektivitě komunikace. Jsou jimi nepřipravenost, kterou jsme podcenili, premiér, který na sebe strhává veškerou pozornost, a v neposlední řadě také tlak veřejnosti, která přistoupila na hru chaosu, kdy část chtěla okamžité rozvolnění, a druhá část udržování opatření. Současná míra nedůvěry ve vládu je navíc obrovská, přičemž vychází z dat projektu Trendy Česka. *„Jde o mix takové frustrace společnosti, že je otázkou, co s tím bude moci udělat příští vláda, abychom se nedostali do spirály nedůvěry. V tomto ohledu jsme velmi zranitelní.“*

Velká frustrace však zároveň vyvolává i velké naděje. Projekt Trendy Česka přitom poukazuje i na velký mobilizační potenciál ochoty využít svůj voličský hlas ve prospěch změny. Rozhodující potom bude schopnost příští vlády toho využít a dostat těmto nadějím.

„The country for the past“ a kam dál?

Jak si ale stojí obecně vzdělávání v České republice? A je žádoucí, aby obdobné vzdělávání, jako připravují pro budoucí generaci novinářů, podstupovali i politici? Podle Václava Moravce s jedná spíše o otázku pro politology. Nicméně je třeba zdůraznit, že politici by především měli naslouchat odborníkům, a to ve všech oblastech. Souvisí to ostatně i s dnešním neustále se proměňujícím světem.

Vláda by prostřednictvím ministerstva školství měla tlačit na změnu vzdělávacího systému, který by dnešnímu světu více odpovídal. Podle Václava Moravce je v tomto ohledu důležité mít kvalitní leadership a odpovědnost vůči budoucím generacím. Exekutiva samotná potom leží přímo na vládě. Ve vztahu k médiím je samozřejmě zapotřebí být ostražitý, pokud jde o spojování s politickou reprezentací. Dle jeho slov ale „*nesmíme přistupovat na to, že by vzdělávání v oblasti mediální gramotnosti bylo indoktrinací*.“ Toto má být základní odpovědností ministerstva školství a jejich expertních poradců.

Ministerstvo školství však bohužel není vnímáno jako jedno z klíčových ministerstev. Politická reprezentace s oblibou deklaruje, že jsme společností vzdělanou a věda je základní prioritou. Někteří došli tak daleko, že označují Českou republiku za „country for the future“. Česká republika se však v mnoha ohledech chová spíše jako „country for the past“, vzdělávací systém nevyjímaje. Jeho proměna nastane podle Václava Moravce až ve chvíli, kdy nás budou tlačit vnější okolnosti, především výrazný propad v mezinárodních žebříčcích. „*Mně to mrzí, protože jsem hrdým občanem ČR, ale přál bych si, abychom byli více 'country for the future' nežli 'country for the past'*.“

Český humor vs. občanská angažovanost

Částečně to nepochybně souvisí s určitou českou komfortní zónou, podle Moravce nám však chybí především odpovědní politici a celospolečenský jednotící prvek, který se vytratil po vstupu do euroatlantických struktur. Politická neodpovědnost se samozřejmě promítá i do jednotlivých vyjádření našich vrcholných ústavních činitelů a dalších významných politických představitelů. Podle Václava Moravce řešíme tradičně frustraci lidovým humorem, „*ale kéž bychom tento humor přetavili ve větší občanskou angažovanost*.“

Václav Moravec však zůstává bytostným optimistou a novinářská praxe je pro něj mimo profesi i životním koníčkem. Uvádí, že čím dál více věří v odpovědnou žurnalistiku, a ačkoliv má každý zpočátku své novinářské kariéry určité floutkovské manýry, postupem času se naučí i oné zodpovědnosti, která má celospolečenský přesah. „*Věřím, že když je člověk odpovědný a ví, že svoboda má v sobě i tu zodpovědnost, tak to bude přinášet pozitivní výsledky*.“

Poznámky

[1] Central European Digital Media Observatory – jedná se o středoevropskou odnož, tzv. hub, zmiňovaného projektu EU

Fotografie

[1] Václav Moravec, zdroj: archiv Václava Moravce, editace: ořez.

[2] Václav Moravec s organizátorkou a moderátorkou akce Veronikou Čáslavovou, zdroj: archiv Veroniky Čáslavové., editace: ořez.

Václav Moravec s organizátorkou a moderátorkou akce Veronikou Čáslavovou [2]

1) Mezinárodní trestní spravedlnost

Vedoucí sekce: Jan Lhotský

Trest odnětí svobody 25 let pro Dominica Ongwena z Ugandy

Jakub Hedl

Mezinárodní trestní soud vyměřil bývalému dětskému vojákově a povstaleckému veliteli brigády Dominicu Ongwenovi trest ve výši 25 let odnětí svobody za spáchání válečných zločinů a zločinů proti lidskosti v severní Ugandě. Jedná se dosud o druhý nejvyšší trest, který Mezinárodní trestní soud během své existence udělil. Proti rozhodnutí se Ongwen může odvolat.

Dominic Ongwen byl v únoru letošního roku odsouzen před Mezinárodním trestním soudem (MTS) za spáchání válečných zločinů a zločinů proti lidskosti v Ugandě v letech 2002 až 2005. Ongwen byl uznán vinným ze spáchání 61 bodů obžaloby, které zahrnovaly vraždy, znásilnění či sexuální otroctví (viz Bulletin březen 2021, s. 11).[1]

Odpovědnost vs. kruté dětství

Případ vyvolal mezi odbornou veřejností diskuzi o otázce trestní odpovědnosti. Ongwen byl jako dítě povstalcí unesen, týrán a veden k násilnému životu. Dle obhajoby byl Ongwen například nucen jíst fazole s lidskou krví či věšet na stromy střeva lidí, které sám zabil, jako iniciační rituál vstupu do povstaleckých sil.

Očekávalo se, jakou měrou vezme soudní senát MTS Ongwenovo dětství v potaz. Maximální výše trestu, který mohl obdržet, byla 30 let odnětí svobody, nebo za určitých okolností trest doživotní. Prokurátorka navrhovala výši trestu nejméně 20 let s přihlédnutím k „problematickému“ dětství, zatímco obhajoba žádala trest ve výši 10 let.

Dva ze tří soudců, soudci Bertram Schmitt a Péter Kovács, se rozhodli dětství částečně zohlednit, ale vzhledem k závažnosti spáchaných zločinů trest určili ve výši 25 let odnětí svobody. Soudce Raul Pangalangan se ve svém disentančním stanovisku klonil k maximální výši trestu 30 let odnětí svobody.

Dominic Ongwen před soudem [1]

Polehčující okolnosti

Soudní senát připustil, že zabití rodičů v mladém věku (Ongwenovi bylo 9 let), přerušení školního vzdělávání a socializace v extrémně násilném prostředí povstaleckých sil jsou faktory, které je nutné vzít v úvahu. Zároveň konstatoval, že návrh žalobkyně na snížení přibližně jedné třetiny trestní sazby ve spojení s těmito okolnostmi je vcelku odpovídající (*fitting and reasonable*).

Soudní senát naopak zcela odmítl tvrzení obhajoby, že Ongwen byl nucen jednat v nouzi a trpěl duševní chorobou. Důkazy prokázaly, že byl příčetný a svým vojákům velel efektivně.

Argumenty obhajoby, že Ongwen několika lidem pomohl, nebyly přijaty s tím, že omezená pomoc několika jednotlivcům je v kontextu krutosti spáchaných činů a stovek obětí, mezi kterými byly děti a těhotné ženy, bezvýznamná. Ongwenovo odvolání se na otcovství 20 dětí bylo označeno za cynické.

Přítěžující okolnosti

Soudní senát poukázal na veliké množství přítěžujících okolností. Mezi tyto okolnosti patřily útoky na uprchlické tábory, které měly být politicky spojeny s ugandskou vládou, sexuální trestné činy, velké množství obětí těchto činů, přičemž některé oběti byly drženy v nelidských podmínkách, a dále zvláště surový nebo trýznivý způsob páchaní trestných činů.

Za zvláště (utmost) přítěžující okolnosti byly označeny právě zločiny vraždy ve spojení s útoky na uprchlické tábory Pajule, Odek, Lukodi a Abok, zločiny sexuálního otroctví, nucené těhotenství, mučení, odvody a nábor dětí mladších patnácti let do ozbrojených sil.

Dle soudního senátu široké rozpětí spáchaných zločinů s odlišnou skutkovou podstatou a zvláště surový způsob jejich spáchání opravňoval soudní senát k uvalení trestu odnětí svobody na doživotí.

Právě Ongwenovo nedobrovolné dětství nakonec vedlo soudní senát k tomu, že se rozhodl nejen neudělit doživotní trest, ale snížit jej z maximální možné výměry 30 let na 25 let odnětí svobody. Tato výše trestu má zároveň umožnit Ongwenovi se po jeho absolvování začlenit do společnosti.

Disent soudce Pangalangana

Soudce Pangalangan k většinovému rozhodnutí uplatnil disentanční stanovisko, ve kterém se kloní k trestu odnětí svobody v plné výši tj. 30 let.

Podle Pangalangana reflektuje dostatečně Ongwenovo dětství rozhodnutí soudu neuplatnit na něj trest doživotního odnětí svobody. Naopak připomíná nejen závažnost, ale i rozsáhlost spáchaných zločinů, které se dotkly stovek obětí, přičemž snížení výše trestu na 25 let dostatečně nereflektuje jejich utrpení.

Proti rozhodnutí se Ongwen i žalobkyně mohou odvolat. Zatím neoznámili, jestli tak učiní, či nikoliv.

Poznámky

[1] Mezinárodní trestní soud nejdříve rozhoduje o vině a teprve v následujícím rozsudku o výši trestu.

Zdroje

Mezinárodní trestní soud. 2021. Dominic Ongwen sentenced to 25 years of imprisonment, 31. března 2021, Hague: ICC publishing (<https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=pr1590>)

ICC'S Second highest sentence given to Dominic Ongwen, JusticeInfo.net, 6. května 2021, (<https://www.justiceinfo.net/en/76805-iccs-second-highest-sentence-given-dominic-ongwen.html>)

Mezinárodní trestní soud. 2021. Sentence, ICC-02/04-01/15, 6. května 2021, Hague: ICC publishing (https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2021_03218.PDF)

Mezinárodní trestní soud. 2021. Partly Dissenting Opinion of Judge Raul C. Pangalangan, 6. května 2021, Hague: ICC publishing (https://www.icc-cpi.int/RelatedRecords/CR2021_04227.PDF)

Fotografie

[1] Dominic Ongwen před soudem, zdroj: ICC-CPI, editace: ořez.

[2] Soudní senát Ongwenova případu, zdroj: ICC-CPI, editace: ořez.

Soudní senát Ongwenova případu [2]

Soudní procesy s Rudými Khmery: Patová situace ohrožuje činnost kambodžského tribunálu

Tomáš Münzberger

Nový vývoj v případě Meas Muth potvrzuje dlouhodobé obavy ohledně schopností tzv. Mimořádných senátů soudů v Kambodži dokončit vyšetřované případy. Činnost hybridní instituce ohrožuje především postup kambodžské části funkcionářů, jejichž rozhodování odráží rétoriku kambodžské vlády.

Totalitní režim Rudých Khmerů v Kambodži nastolil tzv. období teroru, které se odehrálo v letech 1975-1979. Vláda Rudých Khmerů byla nechvalně známá pro věznění a vraždění osob, kteří byli komunistickému režimu nepohodlní. Tato genocida si vyžádala na 1,5 až 2 miliony obětí, což je téměř čtvrtina tehdejší populace Kambodži.

Meas Muth byl vysoce postaveným členem kambodžské Revoluční armády Kampuchea během vlády Rudých Khmerů. Na starost měl především velení námořnictva. V této pozici se měl údajně dopustit zločinu genocidy proti Vietnamcům a zločinů proti lidskosti v podobě vraždy, vyhlazování, uvěznění, zotročení, mučení a perzekuce z rasových a politických důvodů.

Kambodža, která byla až do roku 1989 pod nadvládou Vietnamu, prvním snahám OSN o zajištění soudního procesu s Rudými Khmery vzdorovala, ale v roce 1997 nakonec sama požádala o pomoc. Výsledkem bylo vytvoření Mimořádných senátů soudů v Kambodži (*Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia*, dále jen „ECCC“) jako smíšeného trestního tribunálu, který se skládá z vnitrostátních a mezinárodních soudců a žalobců.

Struktura kambodžského tribunálu

ECCC má velmi specifickou strukturu, která se inspiruje v kambodžském právním systému. Nejprve probíhá předběžné vyšetřování žalobci. ECCC má kvůli své hybridní povaze hned dva společně pracující žalobce (*co-prosecutors*), národního a mezinárodního. Žalobci zkoumají přítomnost důkazů svědčících o zločinech v rámci jurisdikce ECCC a označí potenciální podezřelé a svědky.

Muzeum genocidy [1]

Vyšetřovací fáze zde vychází z francouzského modelu vyšetřujícího soudce, který provádí předsoudní vyšetřování případu. Žalobci předají svá zjištění společným vyšetřujícím soudcům (*co-investigative judges*). Vyšetřující soudci mají na starost sběr důkazů. Následně rozhodují, zda údajné zločiny náleží do věcné a osobní jurisdikce ECCC a určují, zda dojde k obžalobě podezřelých nebo zamítnutí případu. Případné spory v průběhu předběžného řízení řeší tzv. přípravný senát (*pre-trial chamber*).

Snahy o stíhání Mease Mutha maří politika

V roce 2018 vyšetřující soudci vydali odlišná závěrečná stanoviska. Mezinárodní vyšetřující soudce žádal o obžalobu Mease Mutha, zatímco národní vyšetřovací soudce žádal o zamítnutí pro nedostatek osobní jurisdikce, protože podezřelý podle něj nebyl vrcholným představitelem režimu Rudých Khmerů.

V dubnu 2021 na tuto skutečnost odpověděl přípravný senát ECCC ve formě úvahy (*considerations*), protože pro vydání rozhodnutí by musela panovat shoda alespoň čtyř z pěti soudců. Všichni soudci přípravného senátu se shodli pouze na tom, že přijetí dvou rozdílných závěrečných stanovisek vyšetřujících soudců bylo protiprávní.

V takové situaci pak tři kambodžští soudci shledali, že jsou platná obě stanoviska a zbývající dva mezinárodní soudci přípravného senátu označili za platné pouze závěrečné stanovisko mezinárodního vyšetřujícího soudce, které žádá obžalobu Mease Mutha.

K úvahám přípravného senátu se později vyjádřili také žalobci. Zatímco kambodžský žalobce usoudil, že v řízení nelze pokračovat, mezinárodní žalobkyně na základě úvahy přípravného senátu došla k opačnému názoru, protože shledala, že se všichni soudci shodli na platnosti závěrečného stanoviska mezinárodního vyšetřujícího soudce, které navrhuje obžalobu.

Rozhodnutí vyšetřujících soudců se rozcházejí

Není to poprvé, kdy se názory kambodžských a mezinárodních funkcionářů ECCC liší. Přestože instituce v minulosti úspěšně odsoudila tři představitele Rudých Khmerů (viz Bulletin prosinec 2018, s. 18),^[1] již několik let je činnost soudu blokována v případech velitelů Meas Muth, Yim Tith and Ao An.

Poslední ze zmíněných případů byl v roce 2020 zamítnut a druhý stále čeká na další řízení. Nic však nenaznačuje, že by v případě Yim Tith a Meas Muth mělo dojít k jinému závěru než v případě Ao An.

Snahy mezinárodního žalobce a mezinárodního vyšetřujícího soudce maří opačné názory jejich kambodžských protějšků. Ti podle pozorovatelů svým postupem odráží veřejný postoj kambodžské vlády. Politická garnitura míní, že nejvyšší představitelé odpovědní za zločiny sedmdesátých let byli již odsouzeni a je čas instituci zrušit.

Blíží se konec kambodžského tribunálu?

Také postup OSN v souvislosti s Mimořádnými senáty soudů v Kambodži je terčem kritiky. Již desetiletý trend ukazuje, že kambodžští představitelé ECCC rozhodují podle veřejného přání vlády. OSN by podle expertů měla především zajistit transparentní strategii odchodu, která umožní obyvatelstvu pochopit, proč se nepodařilo odsoudit více odpovědných osob.

Konec ECCC by mohl znamenat také možnost vnitrostátního procesu s představiteli Rudých

Khmerů. Byť je tato varianta za současných politických podmínek v zemi nepravděpodobná, ECCC svým nedávným rozhodnutím tuto variantu umožnily. Je však nutné brát na vědomí vysoký věk představitelů Rudých Khmerů. Dva ze tří odsouzených jsou již po smrti, a tak se kambodžská společnost spravedlnosti v dalších případech nejspíše nedočká.

Poznámky

- [1] Khieu Samphan, Nuon Chea a Kaing Guek Eav, známý jako „soudruh Duch“ (poslední dva jmenovaní jsou již po smrti)

Zdroje

Mimořádné senáty soudů v Kambodži. Office of the Co-Prosecutors. Phnom Penh. <https://www.eccc.gov.kh/en/organs/office-co-prosecutors>

Mimořádné senáty soudů v Kambodži. Office of Co-Investigating Judges. Phnom Penh. <https://www.eccc.gov.kh/en/organs/office-co-investigating-judges>

Mimořádné senáty soudů v Kambodži. 2021. Pre-Trial Chamber of the ECCC Issued its Considerations on the Appeals Against the Co-Investigating Judges' Closing Orders in Case 003. Phnom Penh. <https://www.eccc.gov.kh/en/articles/pre-trial-chamber-eccc-issued-its-considerations-appeals-against-co-investigating-judges>

Khemara, Sok. UN Tribunal Split Could Signal End of Case Against Former KR Navy Commander. The Voice of America Khmer Service. 2. května 2021. <https://www.voacambodia.com/a/un-tribunal-split-could-signal-end-of-case-against-former-kr-navy-commander/5875201.html>

Fotografie

- [1] Day 12-5 Phnom Penh Genocide Museum Q22A3862, autor: Graham Duggan, 29. prosince 2015, zdroj: Flickr, CC BY-ND 2.0, editace: ořez.

- [2] ECCC Court Room 20 July 2009-3, autor: Khmer Rouge Tribunal (ECCC), 20. července 2009, zdroj: Flickr, CC BY 2.0, editace: ořez.

Soudní síň Mimořádných senátů soudů v Kambodži [2]

2) Evropský systém ochrany lidských práv

Vedoucí sekce: Monika Hanych a Hubert Smekal

Německý klimatický zákon není dostatečně konkrétní a ambiciózní

Eliška Hronová

Spolkový ústavní soud vydal přelomový nález ohledně změny klimatu. Cíle na snížení emisí stanovené v zákoně o ochraně klimatu z roku 2019 jsou podle něj nedostatečné a nevratně přesouvají břemeno razantních omezení na budoucí generace. Vládě proto uložil zjednat nápravu.

První německý zákon na ochranu klimatu

V roce 2019 schválilo Německo po dlouhém vyjednávání federální vlády s vládami spolkových zemí svůj první zákon o ochraně klimatu. Zákon přijalo v reakci na Pařížskou klimatickou dohodu z roku 2015, jejímž cílem je globálně omezit emise skleníkových plynů a udržet průměrnou teplotu pod hranicí 2 °C oproti hodnotám před průmyslovou revolucí, nejlépe pod hranicí 1,5 °C.

Německo se zákonem zavázalo dosáhnout do roku 2050 uhlíkové neutrality, tedy dosažení takové míry emisí, kterou je příroda schopna sama zpracovat. Stanovilo si také mezitímní cíl v podobě snížení objemu vypouštěných skleníkových plynů o 55 % do roku 2030 ve srovnání s rokem 1990. Součástí zákona byl rovněž rozpis nejvyššího objemu emisí, které v příštím desetiletí mohou vytvářet jednotlivé sektory jako energetika, doprava nebo zemědělství.

Kritika zákona ze strany mladých

Předkladatelé několika ústavních stížností, převážně mladí lidé podpoření neziskovými organizacemi jako Fridays for Future nebo Greenpeace, se rozhodli zákon napadnout před německým ústavním soudem. Ve své stížnosti namítali, že stát v zákoně nedostatečně specifikoval požadavky na snížení skleníkových plynů, zejména oxidu uhličitého. Stěžovatelé proto požadovali přijetí preciznějšího právního rámce s argumentem, že zvýšení teploty o více než 1,5 °C by ohrozilo miliony životů a před-

Luisa Neubauer, ekologická aktivistka v čele Fridays for Future [1]

stavovalo riziko nepředvídatelných důsledků pro klimatický systém.

Dále tvrdili, že snížení emisí oxidu uhličitého stanovených federálním zákonem je nevratně odsunuto do budoucna a bude tak představovat velkou zátěž pro život budoucích generací. Opírali se především o povinnost ochrany vyplývající z čl. 2 odst. 2 ústavy a článku 14 odst. 1 ústavy i základní právo na důstojnou budoucnost a právo na minimální ekologickou životní úroveň. Mezi stěžovateli byli například sourozenci Backsenovi žijící na rodinné farmě v severním Německu, kteří se obávali, že kvůli rostoucí hladině moře v důsledku oteplování planety přijdou v budoucnu o živobytí.

Mezigenerační spravedlnost

Nález ústavního soudu z 29. dubna 2021 je nejen v Německu označován za přelomový. Ústavní soud

se ve svých závěrech opřel zejména o článek 20a ústavy, z něhož vyplývá povinnost státu chránit přírodu pro budoucí generace. Z kombinace tohoto ustanovení a závazků vyplývajících Německu z Pařížské dohody pak dovodil ústavní povinnost státu snižovat emise. Ve svém rozsudku vyzdvihl nový koncept tzv. mezigenerační spravedlnosti.

Shledal, že k dosažení cílů stanovených v Pařížské dohodě bude dle stávajícího zákona nezbytné, aby po roce 2030 došlo k mnohem rychlejšímu a razantnějšímu snížení emisí. Tato budoucí povinnost snižovat emise přitom bude mít dopad na všechna práva a svobody, neboť prakticky jakýkoliv aspekt lidského života je dnes spojen s emisemi skleníkových plynů a lidé se tak po roce 2030 budou muset podřídit drastickým omezením v každodenním životě.

Soud konstatoval, že zákonodárce by měl přijmout preventivní kroky k tomu, aby snížil toto obrovské

Naplnění cíle uhlíkové neutrality si vyžádá masivní omezení emisí [2]

břemeno a zaručil i budoucím generacím výkon práv a svobod zakotvených v ústavě. Ustanovení upravující emise od roku 2031 totiž nejsou dostatečná k tomu, aby stát uhlíkové neutrality dosáhl v požadovaném roce 2050. Soud dal zákonodárcům na přijetí přesnějších cílů pro snížení emisí skleníkových plynů pro dobu po roce 2030 čas do konce příštího roku.

Blesková reakce vlády

Německo čekají na podzim parlamentní volby, a tak se všeobecně předpokládalo, že současná vláda přenechá novelu zákona o ochraně klimatu vládě příští. Bylo tak překvapením, když představitelé vládnoucích stran nálezu nejenže přivítali, ale pravděpodobně z obavy, že by se mohl stát tématem nadcházejících voleb, přišli již během několika málo dní s návrhem novely.

Dle nových, mnohem přísnějších cílů, by Německo mělo dosáhnout snížení emisí o 65 % do roku 2030, o 88 % do roku 2040 a na uhlíkovou neutralitu by mělo přejít nikoli v roce 2050, ale už o pět let dříve. Je evidentní, že naplnění těchto cílů si vyžádá velké investice do přechodu průmyslu, dopravy, bydlení i dalších oblastí na udržitelné zdroje energie. Vláda proto na související opatření vyhradila na příští dva roky 8 miliard eur.

Ekologičtí aktivisté v čele se spolkem Friday for Future však s novou podobou zákona stále spokojeni nejsou. Vláda by podle nich měla přijít raději s konkrétními opatřeními, jako například s plánem, jak rychle avšak koordinovaně omezit výrobu energie ve spalovacích elektrárnách a výrazně navýšit využití energie z obnovitelných zdrojů, než s ambiciózními a těžko naplnitelnými cíli.

Vlna klimatických žalob v dalších zemích

Rozsudek německého ústavního soudu navazuje na řadu klimatických žalob, o kterých rozhodovaly soudy v posledních měsících a letech v jiných evropských i zaoceánských zemích.

V únoru 2021 například pařížský správní soud rozhodl, že Francie je spoluzodpovědná za globální oteplování a vláda musí do dvou měsíců zveřejnit plán, jak s ním konkrétně bojovat. V roce 2018 rozhodl kolumbijský soud, že odlesňování v ama-

zonském pralese je protiprávní a musí být do roku 2020 úplně zastaveno. Za zásadní je také považován rozsudek nizozemského nejvyššího soudu, který vládě v roce 2019 přikázal snížit emise do roku 2020 o 25 %, a nikoli jen o plánovaných 17 %.

A co Česká republika a klima?

Žalobě aktivistů nově čelí i Česká republika. Spolek Klimatická žaloba ČR podal spolu s obcí Svätý Jan pod Skalou a čtyřmi občany správní žalobu na českou vládu a její ministerstva k Městskému soudu v Praze. Žalobci namítají, že vláda selhává v přijetí kroků, které by odpovídaly závažnosti dopadů klimatické změny na život, zdraví, práva a majetek žalobců.

Další stížnost týkající se klimatu podala na Česko šestice mladých Portugalců k Evropskému soudu pro lidská práva v září 2020. Stěžovatelé ve věci *Duarte Agostinho proti Portugalsku a dalším 32 zemím* namítají, že státy nedostatečně plní své závazky v boji proti změně klimatu. Ta negativně dopadá na jejich zdraví, když v důsledku globálního oteplování dochází v Portugalsku stále častěji k lesním požárům vedoucím ke ztrátám na životech i ke dlouhodobě se zhoršující kvalitě ovzduší. Soud dosud rozhodl o přijatelnosti stížnosti, na rozhodnutí o odůvodněnosti si budeme muset ještě nějaký čas počkat.

Snad tedy můžeme věřit, že k celosvětovému trendu přijímání odpovědnějších opatření vůči klimatu se přidá i Česká republika a česká vláda začne brát změnu klimatu konečně vážně. Má k tomu skutečně nejvyšší čas.

Zdroje

Evropský soud pro lidská práva, Duarte Agostinho proti Portugalsku a dalším 32 státům, stížnost č. 39371/20, sdělena vládě 13. listopadu 2020 (<http://hudoc.echr.coe.int/en-g?i=001206535>).

Čejková, Lucie. Německý klimatický zákon nestačí, rozhodl Spolkový ústavní soud. Deník referendum. 30. dubna 2021 (<https://denikreferendum.cz/clanek/32644-nemecky-klimaticky-zakon-nestaci-rozhodl-spolkovy-ustavni-soud>).

Kabinet beschließt neues Klimaschutzgesetz, Spiegel. 12. května 2021 (<https://www.spiegel.de/wirtschaft/soziales/kabinet-beschliesst-neues-klimaschutzgesetz-a-3059b7d3-64a1-4706-bccd-6c0784ffed30>).

Německý spolkový ústavní soud. 29. dubna 2021. Verfassungsbeschwerden gegen das Klimaschutzgesetz teilweise erfolgreich.

Karlsruhe: (<https://www.bundesverfassungsgericht.de/Shared-Docs/Pressemitteilungen/DE/2021/bvg21-031.html>).

Německá spolková vláda. 12. května 2021. Generationenvertrag für das Klima.

(<https://www.bundesregierung.de/breg-de/themen/klimaschutz/klimaschutzgesetz-2021-1913672#:~:text=Klimaschutzgesetz%2021%20Generationenvertrag%20f%C3%BCr%20das,hat%20das%20Bundeskabinet%20heute%20beschlossen>).

Perlinová, Dominika; Truchlá, Helena. Němci uspěli s žalobou vlády kvůli klimatu. Svou vlastní podal i spolek v Česku. Aktualne.cz. 1. května 2021 (<https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/klimaticke-zaloby/r~0f7b94baa1ba11ebb98b0cc47ab5f122/v~sl:d591de342de6f18a2331aa293aad96fd/>).

Sdělení č. 64/2017 Sb. m. s. Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Pařížské dohody.

([https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/parizska_dohoda/\\$FILE/OEOK-Cesky_preklad_dohody-20160419.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/parizska_dohoda/$FILE/OEOK-Cesky_preklad_dohody-20160419.pdf)).

Fotografie

[1] Luisa Neubauer, ekologická aktivistka v čele Fridays for Future. Luisa Neubauer 04, autor: Andol, 5. května 2019, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, editace: ořez.

[2] Naplnění cíle uhlíkové neutrality si vyžádá masivní omezení emisí, autor: digifly840, 17. prosince 2011, zdroj: pixabay, CC0, editace: ořez.

[3] Německý spolkový ústavní soud. Bundesverfassungsgericht IMGP1634, autor: Rainer Lück 1RL.de, 25. září 2015, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0 DE, editace: ořez.

Německý spolkový ústavní soud [3]

Aktuality evropské sekce: květen 2021

Barbora Bromová

SDEU: Podle generálního advokáta porušuje kárný proces polského Nejvyššího soudu unijní zásadu nezávislosti

Soudní dvůr Evropské unie se bude brzy zabývat případem, který se týká nového kárného režimu polského Nejvyššího soudu. Nově zřízené kárné kolegium podle námítky Evropské komise nedostalo požadavků, které na polské soudnictví klade unijní právo. Komise konkrétně tvrdí, že nový kárný režim nezaručuje náležitou nezávislost a nestranost kárného procesu, neboť umožňuje, aby byl obsah soudních rozhodnutí kvalifikován jako kárné provinění. Generální advokát lucemburského soudu Evgeni Tančev k tomu ve svém stanovisku uvedl, že polský kárný systém neobsahuje dostatečné záruky ochrany soudců a je skutečně vystaven tak, aby se vztahoval i na obsah soudních rozhodnutí, což vytváří odrazující efekt pro současné i budoucí členy Nejvyššího soudu.

Podle generálního advokáta porušuje nový polský systém hned několik požadavků na účinnou soudní ochranu podle čl. 19 odst. 1 druhého pododstavce SEU, včetně například práva na projednání věci v přiměřené lhůtě, práva na obhajobu či postavení kárných soudů jakožto soudů zřízených zákonem. Již samotná vyhlídka, že s vnitrostátním soudcem může být vedeno kárné řízení či přijata kárná opatření kvůli předložení žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce, je podle generálního advokáta ranou do srdce postupu upraveného článkem 267 SFEU, a tím i do základů samotné Unie.

ESLP: Ani nebezpečného cizince nelze vyhostit bez přezkumu podmínek v cílové zemi

Velký senát Evropského soudu pro lidská práva se zabýval případem *K. I. proti Francii* ohledně porušení článku 3 Úmluvy. Stěžovatel K. I. měl ruské občanství a čečenský původ. Do Francie dorazil jako nezletilý a úspěšně zažádal o status uprchlíka. V červenci roku 2020 ale jeho právní ochranu francouzské úřady zrušily poté, co ho francouzský soud shledal vinným z trestného činu spojeného s tero-

Evropský soud pro lidská práva vyzval Moskvu k propuštění Alexeje Navalného [1]

rismem a označil za veřejnou hrozbu francouzské společnosti. Na tomto základě pak úřady nařídily jeho vyhoštění zpět do Ruské federace.

Evropský soud pro lidská práva ale shledal, že na základě evropské i francouzské judikatury nemá zrušení uprchlického statusu vliv na praktickou a procesní ochranu, která uprchlíkům přísluší. Čin spáchaný v hostitelské zemi nemá co dělat s nebezpečím, které jedinci hrozí po návratu do země původu, a sám o sobě neovlivňuje jeho nárok na uprchlickou ochranu. Štrasburský soud tedy shledal, že nucená deportace K. I. zpět do Ruska bez dalšího prošetření nebezpečí, které stěžovateli po návratu hrozí, by byla porušením zákazu mučení a nelidského či ponižujícího zacházení podle článku 3 Úmluvy.

ESLP a sexuální zločiny

Evropský soud pro lidská práva se během května také zabýval hned dvěma případy spojenými se

sexuálními zločiny. V první stížnosti *Mraović proti Chorvatsku* neshledal Velký senát vyloučení veřejnosti z celého soudního procesu za porušení spravedlivého procesu podle článku 6 odst. 1 Úmluvy. Ochrana oběti znásilnění a jejího soukromí a důstojnosti byla podle Soudu dostatečným důvodem pro vyloučení veřejnosti ze soudního procesu, který se zločinem zabýval i přesto, že oběť mimo soudní síň poskytovala rozhovory médiím. Soud uznal, že poskytnutí rozhovoru, při kterém má oběť možnost plně kontrolovat informace, které o sobě a o své zkušenosti sdílí, se zásadně liší od zveřejnění všech informací, které měly soudy k dispozici. Shledal také, že chorvatské autority měly v tomto případě klást co největší důraz na ochranu soukromí dané oběti, a to hlavně kvůli vlastní chybě, která zapříčinila nezákonné zveřejnění identity oběti hned na začátku soudního řízení.

Druhý případ s podobnou tematikou *E. G. proti Moldavsku* se týkal pochybení moldavských úřadů řádně potrestat pachatele sexuálních zločinů poté, co mu moldavské úřady nesprávně udělily amnestii. Hlavním problémem byl dle velkého senátu štrasburského soudu fakt, že odsouzený měl možnost užívat si svobody kvůli nesprávně uložené amnestii po celý rok, což mu umožnilo opustit Moldavskou republiku a odcestovat na Ukrajinu. Nesprávně udělená amnestie mu tedy prakticky umožnila vyhnout se zatčení. Evropský soud pro lidská práva shledal, že moldavské orgány nebyly schopné náležitě koordinovat vymáhání trestu, který pachateli náležel. Moldavská republika tím podle ESLP porušila články 3 a 8 Úmluvy.

ESLP: Propustíte Alexeje Navalného

Evropský soud pro lidská práva se (znovu) zabývá případem Alexeje Navalného – tentokrát v kontextu jeho uvěznění v trestanecké kolonii, které způsobuje zhoršení jeho zdravotního stavu. Navalný si Soudu stěžuje na několik porušení článků 2 a 3 Úmluvy, včetně nelidského a ponižujícího zacházení ve formě nedostatku spánku, psychologického týrání a zanedbávání lékařské péče. Soud vyzval ruské úřady k propuštění Navalného už krátce po jeho zatčení v letošním únoru, a svou výzvu zopakoval po setkání Výboru ministrů z 11. března 2021, kdy žádal Rusko o zastavení stíhání a přerušení trestu Navalného i jeho bratra. Sám Navalný dál drží hladovku, kterou odůvodňuje strachem z dalšího pokusu o otravu nervovým jedem novičok.

Zdroje

- Evropský soud pro lidská práva. 2021. E.G. v. the Republic of Moldova - 37882/13. Legal Summary. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-13222>
- Evropský soud pro lidská práva. 2021. Judgment K.I. v. France - order for deportation of refugee after status revoked. Press release – Chamber Judgements. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=003-6995674-9427323>
- Evropský soud pro lidská práva. 2021. K.I. v. France - 5560/19. Legal Summary. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-13228>
- Evropský soud pro lidská práva. 2021. Mraović proti Chorvatsku. Legal Summary. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-12787>
- Evropský soud pro lidská práva. 2021. The Court gives notice of a case involving Aleksey Navalnyy's imprisonment – application no. 4743/21. Press Release.
- Soudní dvůr Evropské unie. 2021. Tisková zpráva č. 75/21: Stanovisko generálního advokáta ve věci C-791/19 Komise v. Polsko (Kárný režim soudců). Legal Summary. <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2021-05/cp210075cs.pdf>

Fotografie

- [1] Alexey Navalny, autor: Alexey Yushenkov / Алексей Юшенков, 1. srpna 2012, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY 3.0, editace: ořez.
- [2] Zbigniew Ziobro 2016-03-03, autor: P. Tracz/ KPRM (P. Tracz/ Chancellery of the Prime Minister of Poland), 3. březen 2016, zdroj: Wikimedia Commons, PDMark-owner.

SDEU shledal, že polský ministr spravedlnosti má nepřipustně velký vliv nad Nejvyšším soudem [2]

3) Mezinárodní politika, byznys a lidská práva

Vedoucí sekce: Nela Černota

Mozambik: nestabilita v provincii Cabo Delgado

Iva Turanová

Stovky povstalců zaútočily koncem března na město Palma nacházející se blízko centra těžby zkapalněného zemního plynu. Teroristické skupiny ohrožují bezpečnost v provincii Cabo Delgado a fungování projektu již od roku 2017.

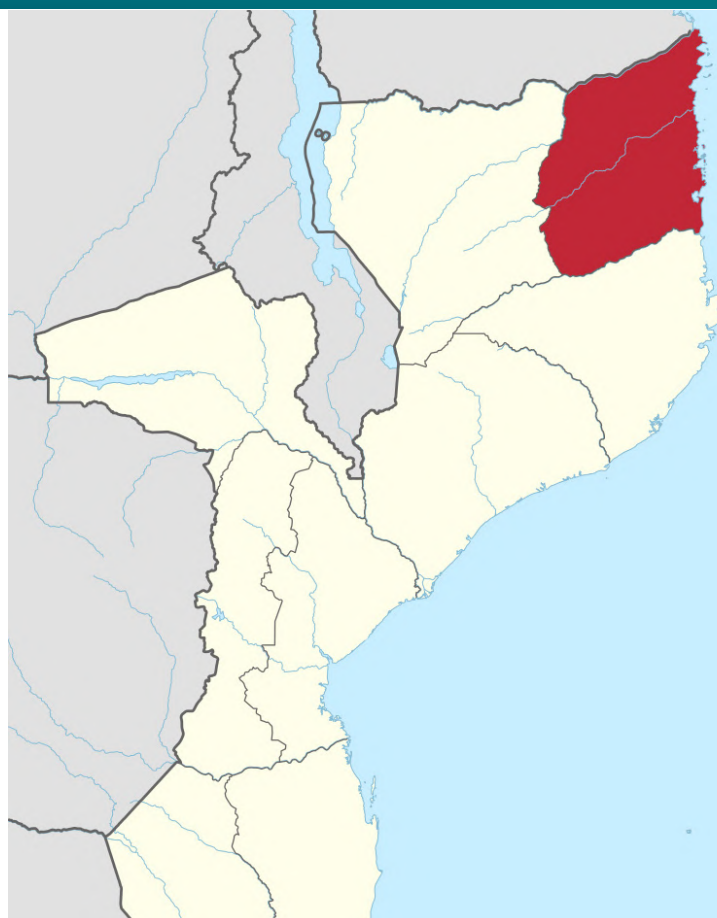
Město Palma leží na severu Mozambiku v blízkosti místa Afungi, kde probíhá projekt těžby zemního plynu francouzské společnosti Total. Ta na místě započala roku 2010 výstavbu centra na těžbu ropy a zkapalněného zemního plynu v hodnotě 20 miliard dolarů. Od konce roku 2020 však byla po sérii povstaleckých útoků práce na stavbě pozastavena a zaměstnanci společnosti byli z místa evakuováni.

Březnový útok

K březnovým útokům došlo ve městě Palma pouze pár hodin poté, co energetická společnost oznámila postupné obnovení prací na projektu. Okolo místa projektu bylo vybudováno 25 kilometrů dlouhé ochranné pásmo a pracovníci se měli začátkem dubna začít vracet do práce. Stovky zaměstnanců pocházejících z Jihoafrické republiky, Británie a Francie žijí právě v Palmě.

Březnový útok začal střelbou v ulicích ze strany asi stovky útočníků, načež se lidé začali schovávat v okolních hotelích. Součástí snahy o záchranu pracovníků bylo jejich přemístění. K hotelu, kde se schovávalo na 200 lidí, proto společnost [1] vyslala konvoj 17 záchranných vozidel. Pouze sedmi vozům se však podařilo dostat na pobřeží, cestu do bezpečí sedm lidí nepřežilo a další byli zraněni.

I několik týdnů po útocích zůstávají informace z místa činu kusé, jelikož hned po propuknutí nepokojů došlo k vypnutí komunikačních sítí. Z dostupných informací vyplývá, že i měsíc po útocích byli lidé nuceni setrvat v blízkosti centra těžby Afungi a mají omezený přístup k jídlu. Vláda totiž

Provincie Cabo Delgado [1]

blokuje přístup humanitárním organizacím, které nemohou poskytnout odpovídající humanitární pomoc. Společnost Total koncem dubna ohlásila zásah vyšší moci a stáhla všechny své zaměstnance.

Dlouhodobá neklidná situace

Bouřlivý stav je v provincii Cabo Delgado dlouhodobě. Povstalci skupiny Al-Šabáb (skupina odlišná od stejnojmenné teroristické organizace, která operuje v Somálsku) hlásící se k tzv. k Islámskému státu začali na severu země útočit v říjnu 2017, v posledním roce však došlo k prudkému zhoršení situace. Během roku 2020 došlo k více než 570 násilným útokům. Dochází k zapalování vesnic a zabíjení civilistů, zejména pak k únosům žen a dětí a stínání hlav. Doposud kvůli probíhajícímu násilí zemřelo skoro tři tisíce lidí.

Humanitární krize vyhnala z domovů přes 300 tisíc lidí a více než 700 tisíc osob potřebuje humanitární pomoc. Přístup k humanitární pomoci je značně omezený od června loňského roku, kdy Mezinárodní výbor Červeného kříže a Lékaři bez hranic pozastavili svou činnost v blízkých oblastech kvůli rostoucí nestabilitě. K té dlouhodobě přispívá vysoká míra chudoby i spory o půdu a nedostatek pracovních míst. Povstalci skupiny Al-Šabáb tak mají značný úspěch při rekrutování nových mladých sil.

Mozambická vláda

Na odpor se skupině staví mozambické bezpečnostní složky. Některé mezinárodní lidskoprávní organizace monitorující dění uvedly, že během protiteroristických operací v Cabo Delgado byly i mozambické bezpečnostní složky zapojeny do porušování lidských práv, a to zejména do únosů, použití nepřiměřeného násilí vůči civilistům, zastrahování, mučení i mimosoudních poprav. Vláda tato jednání nijak dle veřejných informací nevyšetřila, navíc brání lidskoprávním organizacím a novinářům v přístupu do regionu a situaci je tak těžké monitorovat.

V březnu si mozambická vláda přizvala na pomoc vojenské poradce z USA. Ti mají pomoci vycvičit místní síly v boji proti islámským radikálům a zabránit tak šíření terorismu a násilného extremismu. Americká vláda také počátkem března přidala skupinu Al-Šabáb na seznam zahraničních teroristických organizací. Podporu Mozambiku, své bývalé kolonii, vyjádřilo i Portugalsko, které rovněž poskytl pomoc formou výcviku místní námořní pěchoty.

Mozambik – ilustrační fotografie [2]

Poznámky

- [1] Záchranných akcí se dle dostupných zpráv nezúčastnily vládní bezpečnostní složky.

Zdroje

- Ahmed, Kaamil. Mozambique insurgency: 20,000 still trapped near gas plant six weeks after attack. The Guardian. (7. května 2021) <https://www.theguardian.com/global-development/2021/may/07/mozambique-insurgency-20000-still-trapped-near-gas-plant-six-weeks-after-attack>
- AlJazeera. Who are the fighters launching attacks in northern Mozambique? (29. března 2021) <https://www.aljazeera.com/news/2021/3/29/who-are-the-fighters-launching-attacks-in-northern-mozambique>
- Amnesty International. MOZAMBIQUE: CALL FOR HUMAN RIGHTS SENSITIVITY. (2021) <https://www.justice.gov/eoir/page/file/1360691/download>
- Bearak, Max. As militants overrun Mozambique oil town, fears rise of 'humanitarian catastrophe'. Washington Post. (31. března 2021) <https://www.washingtonpost.com/world/2021/03/31/mozambique-palma-attack-insurgency/>
- Beaumont, Peter. Mozambique: up to 60 missing after insurgents attack convoy. The Guardian. (29. března 2021) <https://www.theguardian.com/world/2021/mar/28/mozambique-up-to-60-missing-after-insurgents-attack-convoy>
- Business & Human Rights Resource Centre. Mozambique: Fresh attacks throw into turmoil plans to restart construction activities on Total's \$20 billion LNG project. (1. dubna 2021) <https://www.business-humanrights.org/en/latest-news/mozambique-fresh-attacks-throw-into-turmoil-plans-to-restart-construction-activities-on-totals-20-billion-lng-project/>
- Business & Human Rights Resource Centre. Mozambique: Natural gas project led my oil giant causing unrest, fighting & attacks by Islamic militants. (1. dubna 2021) <https://www.business-humanrights.org/en/latest-news/mozambique-natural-gas-project-led-my-oil-giant-causing-unrest-fighting-attacks-by-islamic-militants/>
- Giles, Christopher, Mwai Peter. Mozambique conflict: What's behind the unrest? BBC. (29. března 2021) <https://www.bbc.com/news/world-africa-56441499>
- Human Rights Watch. World Report 2021. Mozambique. Events of 2020 (2021) <https://www.hrw.org/world-report/2021/country-chapters/mozambique>
- Mozambique LNG. Press Release: Mozambique LNG project resumes construction activities. (24. března 2021) <https://www.mzlng.total.com/en/press-releases/mozambique-lng-project-resumes-construction-activities>
- Reuters. Total to resume Mozambique LNG work after security reinforced. (24. března 2021) <https://www.reuters.com/article/idUSKBN2BG122>
- The Guardian. Mozambique: French energy giant Total withdraws after militant attacks. (3. dubna 2021) <https://www.theguardian.com/world/2021/apr/03/mozambique-french-energy-giant-total-withdraws-after-militant-attacks>

Fotografie

- [1] Cabo Delgado Province in Mozambique 2018, autor: Nord-NordWest, 12. listopadu 2018, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0 DE, editace: ořez.
- [2] Mozambique 123, autor: Edward Middleton, 17. června 2010, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, editace: ořez.

Spravedlnost pro oběti občanské války na Srí Lance

Kristýna Žábojníková

Rada OSN pro lidská práva vydala stěžejní rezoluci umožňující vyšetřování zločinů spáchaných během občanské války na Srí Lance. Konflikt, jenž trval 26 let, si vyžádal tisíce lidských obětí. Od roku 2009 probíhají snahy o zajištění odpovědnosti za porušení lidských práv, k nimž během konfliktu došlo.

Území Srí Lanky bylo historicky osídlené různými etnickými skupinami. Nejpočetnější z nich, Sinhálci a Tamilové, si nárokovali území pro sebe. K moci se po dekolonizaci dostali početnější Sinhálci, kteří následně omezili práva Tamilů.

Srílanští Tamilové v reakci na svou diskriminaci vytvořili v 70. letech separatistickou organizaci Tygři osvobození tamilského Ílamu (*Liberation Tigers of Tamil Eelam*, „LTTE“), jež měla za cíl vytvoření nezávislého státu Ílam na severu a východě země, kde je tato menšina nejpočetnější. Oběma etnickým skupinám se dostalo i zahraniční podpory, jenž pramenila z jejich původu. Tamilové tak ze začátku čerpali podporu z Indie a Sinhálci byli silně podporováni Spojeným královstvím, jakžto bývalým kolonizátorem.

Občanská válka

První impulz začátku války se připisuje skupině LTTE, a to přesněji události přepadení vojenského konvoje v roce 1983. Boje dále pokračovaly s mírnými přestávkami a mírovými pokusy až do roku 2009, kdy srílanská vláda znovu získala kontrolu nad celým územím Srí Lanky.

Právě poslední část války v roce 2009 se považuje za tu s nejvíce oběťmi. Human Rights Watch, Amnesty International, OSN a další mezinárodní organizace vydaly zprávy, kde informují o porušování lidských práv na obou stranách konfliktu. Oficiální zdroje uvádí, že válka vedla ke sto tisícům civilních obětí, stovkám tisíců vnitřně vysídlených osob a dalším desítkám tisíců pohřešovaných osob.

Tamilská žena na Srí Lance [1]

Poválečný vývoj

V důsledku humanitárních dopadů způsobených občanskou válkou uspořádala na žádost Německa a dalších států Rada OSN pro lidská práva („RLP“) v roce 2009 mimořádné zasedání. V rámci tohoto 11. zasedání byla přijata rezoluce na podporu Srí Lanky a jejího vnitrostátního procesu zajištění odpovědnosti za porušování lidských práv. Rezoluce se nesetkala s podporou napříč členskými státy. V textu nedostatečně refletovala např. porušování lidských práv i ze strany vlády, větší důraz na spolupráci s mezinárodními organizacemi, či vyšetřování útoků na novináře a obránce lidských práv. Proti hlasovaly mimo jiné státy jako Německo, Francie, Švýcarsko a Spojené království.

Lidskoprávní situací na Srí Lance se nadále RLP zabývala od roku 2012, avšak zásadní prolomení nastalo až v roce 2015. Srí Lanka poprvé vyjádřila podporu předmětné rezoluci, a oficiálně se tak zavázala k dodržování závazků z ní vyplývajících. Změna přístupu nastala s příchodem nové srílanské vlády. Nezisková organizace Human Rights Watch označila tento krok jako naději k dosažení spravedlnosti pro oběti občanské války.

Přes slibné začátky však vláda nedosáhla velkého pokroku, a v roce 2020 ohlásila stažení podpory rezoluce. Tato změna přišla s nástupem nové vlády, jež prohlásila, že závazky z rezoluce zasahují do jejích vnitřních záležitostí. Zavázala se místo mezinárodní pomoci využít národních prostředků a pokračovat tak v zajištění spravedlnosti na vnitrostátní úrovni. Tímto krokem se celý proces potrestání pachatelů a nalezení zadosti učinění obětem války vrátil o několik let zpět.

Přelomová rezoluce Rady OSN pro lidská práva

Velký posun ze strany mezinárodního společenství nastal na začátku tohoto roku. V rámci 46. zasedání Rady OSN pro lidská práva představil Úřad vysoké komisařky OSN pro lidská práva zprávu o lidskoprávní situaci na Srí Lance. Zpráva reflektuje mimo jiné nedostatečné zajištění spravedlnosti pro oběti občanské války a nedostatečnou snahu o stabilizaci v zemi.

Kromě zmíněné zprávy přijala Rada OSN pro lidská práva i rezoluci zaměřenou na tamní situaci. Obsah textu se dotýká narušení soudní nezávislosti, beztrestnosti a vylučování menšin ze společnosti. Pro přijetí rezoluce hlasovalo 22 států, 11 bylo proti a 14 států se zdrželo hlasování. Srí Lanka, která momentálně není členem RLP, se hlasování neúčastnila a ani nevyjádřila rezoluci podporu. Vyjádření podpory zmínila i Evropská unie s obavami ze zhoršující se lidskoprávní situace a prohlubování diskriminace menšin v důsledku opatření proti pandemii COVID-19.

Rezoluce je přelomová především díky jejímu důraznějšímu přístupu k přetrvávající situaci na Srí Lance. Na rozdíl od předchozích dokumentů posiluje pozici a pravomoce Úřadu vysoké komisařky OSN pro lidská práva, jenž má za úkol sesbírat a prošetřit informace a důkazy z občanské války, a navrhnout příslušné strategie pro zajištění odpovědnosti pachatelů za porušení lidských práv a dalších závazků plynoucích z mezinárodního humanitárního práva. Důležitost rezoluce plyne i ze skutečnosti, že se jedná o první impuls k zahájení vyšetřování na mezinárodní úrovni. A to z toho důvodu, že prošetření zločinů spáchaných během občanské války nebylo skrze vnitrostátní mechanismy do současné doby řádně zajištěno.

Součástí textu rezoluce je i požadavek na přehodnocení zákona proti terorismu. Lidskoprávní experti varují před jeho možným zneužitím k pronásledování příslušníků menšin a odpůrců vlády. Zákon opravňuje k zadržení každého, kdo je podezřelý z páchání násilných činů nebo z činů narušujících náboženskou, rasovou či komunální harmonii v zemi.

Reakce na vývoj situace

Srílanská vláda nevnímá text rezoluce jako nezbytný posun ke zlepšení situace. Obává se, že závazky, které z něj plynou, by mohly rozdělit společnost a nepříznivě ovlivnit situaci v zemi, včetně ekonomického rozvoje a budování míru. I přes absenci podpory ze strany Srí Lanky je však rezoluce zásadním politickým krokem směrem ke spravedlivému procesu a zajištění lidských práv.

Zdroje

- Bajoria, Jayshree. The Sri Lankan Conflict. Council on Foreign Relations. 18. května 2009 (<https://www.cfr.org/background/sri-lankan-conflict>).
- Human Rights Watch. Sri Lanka: UN Resolution Could Advance Justice. 28. září 2015 (<https://www.hrw.org/news/2015/09/28/sri-lanka-un-resolution-could-advance-justice>).
- Human Rights Watch. Sri Lanka: UN Rights Council Fails Victims. 27. května 2009 (<https://www.hrw.org/news/2009/05/27/sri-lanka-un-rights-council-fails-victims>).
- UN News. Human Rights Council strengthens rights office probe into Sri Lanka's long civil war. 23. března 2021 (<https://news.un.org/en/story/2021/03/1088122>).
- Amnesty International. Sri Lanka: Withdrawal from UN commitments requires robust response by Human Rights Council. 27. února 2020 (<https://www.amnesty.org/en/latest/news/2020/02/sri-lanka-withdrawal-from-un-commitments-requires-robust-response-by-human-rights-council/>).
- DW. UN Rights Council gives green light to investigate Sri Lanka war crimes. 23. března 2021 (<https://www.dw.com/en/un-rights-council-gives-green-light-to-investigate-sri-lanka-war-crimes/a-56961186>).
- UN Geneva. MIDDAY - Human Rights Council Renews Mandate of Special Rapporteur on the Environment, Adopts Resolutions on Sri Lanka, Nicaragua, Occupied Palestinian Territory, and on Unilateral Coercive Measures. 23. března 2021 (<https://www.ungeneva.org/en/news-media/meeting-summary/2021/03/le-conseil-des-droits-de-lhomme-adopte-huit-resolutions>).
- UN Geneva. AFTERNOON - Human Rights Council Holds Dialogue with Special Rapporteur on Eritrea and Starts Dialogue with High Commissioner on Sri Lanka. 24. února 2021 (<https://www.ungeneva.org/en/news-media/meeting-summary/2021/02/le-conseil-des-droits-de-lhomme-se-penche-sur-les-situations-en>).

Fotografie

- [1] Sri Lanka Tea Tamil Woman (pixinn.net), autor: Christophe Meneboeuf, 28. listopadu 2009, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0, editace: ořez.

4) Česká republika a lidská práva

Vedoucí sekce: Lucie Nechvátalová a Pavel Doubek

Očkování a covidové pasy – nástroje k potlačení pandemie a návratu do normálu?

Nikola Sedláková

V souvislosti s bojem proti pandemii Covid-19 zaznává stále častěji téma vakcinace a tzv. covid pasy. Tyto nástroje na zvládnutí pandemie vyvolávají řadu otázek a obav týkajících se nejen ochrany lidských práv, ale i zásahu do soukromí osob. Opravdu je očkování a covid pas nezbytností při návratu k normálnímu životu?

Zvýhodňování očkovaných

Již ke konci roku 2020 bylo v mnoha státech včetně České republiky zahájeno očkování proti onemocnění Covid-19. Očkování co nejvyššího počtu lidí je považováno za klíčový prostředek k potlačení pandemie. S ohledem na obecně známé obtíže, jako je například nedostatek očkovacích látek či jejich distribuce, zůstanou některá omezení volného pohybu ještě v platnosti. Je proto právně přípustné, aby docházelo ke zvýhodňování očkovaných osob?

Podle čl. 7 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) je zaručena „nedotknutelnost osoby a jejího soukromí“ a k omezení tohoto práva může dojít jen v případech stanovených zákonem - za podmínek legitimního cíle (ochrana veřejného zdraví) a proporcionality. V demokratické společnosti by měl každý občan disponovat právem na svobodné rozhodnutí, které by mělo být respektováno. S tím koresponduje i § 28 odst. 1 zákona o zdravotních službách: „Zdravotní služby lze pacientovi poskytnout pouze s jeho svobodným a informovaným souhlasem.“ V čl. 2 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně je uvedeno, že „Zájmy a blaho lidské bytosti jsou nadřazeny zájmům společnosti nebo vědy.“ Je tedy rozhodné, zda eventuální podmiňování volného pohybu, účasti na kulturních akcích a jiných aktivitách vakcinací lze považovat za oprávněný zásah do nedotknutelnosti osoby a jejího soukromí. Posuzování těchto skutečností a hledání rovnováhy mezi nimi je hlavním předmětem současných debat.

Ilustrační fotografie [1]

Klíčovým bodem při úvahách o protiepidemických omezeních základních práv a svobod je čl. 4 odst. 4 Listiny, ve které je obsaženo, že „při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu“. Na to navazuje krizový zákon, konkrétně § 5 a 6, kdy je vláda za nouzového stavu oprávněna omezovat lidská práva, ale pouze na nezbytně nutnou dobu a nezbytně nutný rozsah. Pokud bude prokázáno, že s vysokou pravděpodobností se očkované osoby nemohou nakazit ani dané onemocnění přenášet, pak je možné rozlišovat mezi očkovanými a neočkovanými. Neodůvodněné omezování základních práv a svobod neočkovaného by ve světle uvedených ustanovení mohlo být považováno za protiústavní.

Je třeba si uvědomit, že formálně je sice očkování proti onemocnění Covid-19 deklarováno jako

dobrovolné, ale fakticky je jistým způsobem vynucované vnějšími tlaky a okolnostmi. Proto by se mělo důkladně zvažovat, k jakým statkům a službám budou práva jednotlivců omezena.

Zelený certifikát nebo-li covid pas

V boji proti onemocnění Covid-19 se také čím dál častěji hovoří o tzv. covid pasech. Jedná se o potvrzení, že jeho držitel splňuje podmínky nezbytné k vycestování. Jelikož jde o projekt EU, mluví se zejména o tzv. evropském covid pasu, který by jeho majitelům umožnil volný pohyb po Evropě. Ve skutečnosti se nebude jednat o „pas“ v podobě, který známe, ale o tzv. digitální zelený certifikát.

Detaily a podmínky spojené s jejich vydáním by si měl určit každý členský stát sám, avšak pro jeho získání bude nutné splnit jednu ze tří hlavních podmínek: certifikát o prodělaném onemocnění - k dispozici bude mezi 10. a 180. dnem od prvního pozitivního PCR testu občana, který již v minulosti onemocněl COVID-19 prodělal, certifikát o výsledku negativního testu - potvrzení o negativním antigenním testu nebo negativním PCR testu, nebo certifikát o provedeném očkování - potvrzení o absolvování první dávky očkování nebo potvrzení o ukončeném očkování. Ze strany EU pak musí být zajištěna ochrana osobních dat a vyloučena jakákoliv diskriminace, podmínky tedy musí být pro všechny stejné.

Covidové pasy a jejich využití

Ačkoliv prvotně se o covid pasech pouze jednalo, Evropský parlament již schválil jejich zavedení. Covidové pasy budou usnadňovat volný pohyb napříč Evropskou unií a v mnoha členských zemích bude doložení bezinfekčnosti rovněž předpokladem pro využívání řady služeb. Covidový certifikát prosazovaly především jižní státy EU, neboť tyto státy byly nejvíce zasaženy restrikcemi souvisejícími s pandemií. Ekonomiky těchto států jsou totiž vázané hlavně na příjmy z turismu.

Každý členský stát EU si však i nadále stanovuje vlastní podmínky vstupu do země. Některé státy uznávají platnost covidových pasů až po absolvování obou dávek očkování proti onemocnění Covid-19. Důležité je zmínit, že státy EU musí uznávat pouze vakcíny akceptované Evropskou agenturou

pro léčivé přípravky. Na základě svého posouzení ovšem mohou schválit i zatím neschválené přípravky jako Sputnik V, který je využíván například na Slovensku či v Maďarsku. Rovněž se hovoří o širším využití covid pasů i v restauracích, avšak to sebou přináší potíže z důvodu ochrany osobních údajů.

Covid pasy a ochrana dat

Ve spojení s covid pasy také vyvstala otázka související s ochranou osobních údajů jejich uživatelů. Evropská komise na to reagovala prohlášením, že ochrana osobních údajů bude na velmi vysoké úrovni. Na certifikátu by mělo být uvedeno pouze jméno, příjmení, datum narození a informace o negativním testu, očkování či prodělaní onemocnění Covid-19, tedy nezbytné údaje. Evropská komise nemá v úmyslu zavádět žádnou společnou celoevropskou databázi, takže by nemělo docházet k hromadnému sdílení těchto dat.

Závěrem

Boj proti onemocnění Covid-19 trvá již dlouho, proto je třeba rozumná opatření pro její další zmírnění přivítat, přičemž prioritou by mělo být zabránění vážnému průběhu onemocnění, a zejména zbytečným úmrtím. Většina z nás si přeje návrat k normálnímu životu – ke studiu, k práci, ke kultuře, ke sportování, k pobytu na čerstvém vzduchu, ke znovuoživení sociálních vazeb, jednoduše k čemukoliv, co nám bylo kvůli pandemii omezeno. Lze ovšem hovořit o normálním životu s covid pasy, neustálým testováním nebo s dělením populace na „naočkované“ a „neočkované“?

Nemyslím si, že onemocnění Covid-19 se nám v blízké době podaří vymýtit, spíše je na čase smířit se s tím, že tu s námi nějaký čas bude. Samozřejmě je nezbytné dodržovat určitá preventivní opatření, aby nedošlo k přetížení zdravotního systému, ale zároveň je nezbytné vrátit se zpět do normálního života. Tyto úvahy lze uzavřít výstižnou citací přednostky pneumologické kliniky Thomayerovy nemocnice Martiny Vašákové: „*Musíme se tomu postavit a říct, že budeme mít život i nadále navzdory koronaviru. Ať už to nebere nikdo pozitivně, nebo negativně. Je to potřeba brát jako fakt, na kterém je třeba stavět. A my jako zdravotníci, lékaři a vědci děláme maximum pro to zachránit nemocného, stát musí dělat vše pro ochranu zdravého, ale život musí běžet dál.*“

Zdroje

Cestování s covid pasem. Travelking.cz. (<https://travelking.cz/lp/covid-pasy>).

Council of Europe. Vaccine passports: Council of Europe issues guidance to governments to safeguard human rights. Coe.int. 14. dubna 2021. (<https://www.coe.int/en/web/portal/-/vaccine-passports-council-of-europe-issues-guidance-to-governments-to-safeguard-human-rights>).

Covid pas. Ambiciózní plán, který by mohl vyřešit cestování v době pandemie, a nejen to. E15.cz. 14. května 2021. (<https://www.e15.cz/koronahelpdesk-e15/covid-pas-ambiciozni-plan-ktery-by-mohl-vyresit-cestovani-v-dobe-pandemie-a-nejen-to-1380494>).

Covid pas dostal zelenou. Certifikáty pro volné cestování mají platit od července. E15.cz. 18. června 2021. (<https://www.e15.cz/koronahelpdesk-e15/covid-pas-dostal-zelenou-certifikaty-pro-volne-cestovani-maji-platit-od-cervence-1380494>).

Gavenda, Jaroslav. Covidu se líbíme, musíme ho začít brát jako fakt, říká profesorka. Seznamzpravy.cz. 28. března 2021. (<https://www.seznamzpravy.cz/clanek/bamlanivimab-se-osvedcil-propagovat-ivermektin-je-pitomost-rika-profesorka-148535>).

Rozumné právo. Zvýhodnění očkovaných není diskriminační. Právníprostor.cz. 11. února 2021. (<https://www.pravniprostor.cz/aktuality/zvyhodneni-ockovanych-neni-diskriminacni>).

Vališová, Vladana. K diskuzi: Zelený certifikát, Health passport čili covid pas a bonusy za očkování. Advokátnídeník.cz. 7. dubna 2021. (https://advokatnidenik.cz/2021/04/07/k-disku-si-zeleny-certifikat-health-passport-cili-covid-pas-a-bonusy-za-ockovani/#_ftn87).

Fotografie

[1] Syringe, passport, vaccine for COVID-19, autor: Jernej Furman, 12. února 2021, zdroj: Flickr, CC BY 2.0, editace: ořez.

[2] UK trials digital 'health passport' to help borders reopen, autor: Marco Verch Professional Photographer, 9. února 2021, zdroj: Flickr, CC BY 2.0., editace: ořez.

Health passport neboli covid pas [2]

Nejvyšší správní soud se vymezil proti sexistické reklamě: ochrana lidské důstojnosti, nebo zásah do svobody projevu?

Tereza Kuklová

Nejvyšší správní soud se v březnovém rozsudku zabýval kasační stížností společnosti, jíž byla uložena pokuta za šíření reklamy zobrazující nahé ženské tělo bez souvislosti s nabízeným zbožím. Stanovil, že takové zobrazení snižuje lidskou důstojnost a je v rozporu s dobrými mravy. Nepochází tím k nepřiměřenému zásahu do svobody projevu?

Krajský úřad Jihomoravského kraje uložil společnosti INDEX ČECHY s.r.o. (dále jen „stěžovatelka“) pokutu ve výši 50 000 Kč s odůvodněním, že jakožto zadavatel a zpracovatel reklamy porušila podmínky stanovené v zákoně o regulaci reklamy.[1] Šířením letákové reklamy propagující Zastavárnu Index, která obsahovala se zbožím zcela nesouvisející fotografie téměř nahého ženského těla, se údajně dopustila jednání, které je diskriminační vůči ženskému pohlaví a snižuje lidskou důstojnost.

Reklama musí být působivá a zapamatovatelná

Stanovenou sankci následně potvrdilo Ministerstvo průmyslu a obchodu. Jeho rozhodnutí pak stěžovatelka napadla žalobou u Krajského soudu v Brně (dále jen „krajský soud“). Namítala, že předmětné ustanovení zákona o regulaci reklamy nepožaduje, aby reklama souvisela s propagovanou činností. Správní orgány tak podle ní překročily zákonný rámec, aniž by sdělily, v čem spatřují rozpor této údajné diskriminace s dobrými mravy, a aniž by prokázaly negativní působení reklamy na veřejnost.

Účelem reklamy je zaujmout zákazníky, tudíž musí být působivá a zapamatovatelná. Nahota se ve veřejném prostoru objevuje poměrně často, přičemž zobrazením nahého těla nedochází ke snížení lidské hodnoty na objekt. Podle stěžovatelky navíc modelka s danou fotografií souhlasila.

Sexistická reklama zobrazuje osobu jako sexuální objekt [1]

Požadavek respektu k lidské důstojnosti

Krajský soud žalobu stěžovatelky zamítl. Sdělil, že pokud byla reklama shledána diskriminační, není třeba zdůvodňovat intenzitu rozporu s dobrými mravy. V daném případě došlo ke snížení lidské důstojnosti, neboť ženské tělo je v reklamě pouhým doplňkem nijak nesouvisejícím s činností zastavárny. Dobrovolná účast modelky na situaci nic nemění, neboť práva na ochranu lidské důstojnosti se nelze vzdát.

Předmětné zobrazení posiluje stereotypní představy o ženách a staví je do role pouhého sexuálního objektu. Reklama se tak dopouští diskriminace na základě pohlaví a naplňuje znaky sexismu, což je jeden z projevů této diskriminace představovaný např. právě sexuální objektifikací formou vyobrazení nahého ženského těla.

Proti rozhodnutí krajského soudu podala stěžovatelka kasační stížnost. Ohradila se proti údajnému

sexistickému vyznění reklamy a sdělila, že s moderním vývojem dochází k posunu v oblasti vnímání sexu, který již nadále nepředstavuje tabu. Podporu stereotypů jednoznačně odmítla a uvedla, že rozhodnutí krajského soudu vede k závěru, že každé vyobrazení téměř nahé ženy znamená sexistickou reklamu.

Žena jako sexuální objekt

Nejvyšší správní soud (dále jen „NSS“) se ztotožnil se závěry krajského soudu, který zřetelně popsal, v čem lze spatřovat nepřípustnost dané reklamy. Přesto však projevil nesouhlas s některými tvrzeními krajského soudu.

Ačkoli naplnění diskriminačního důvodu vede k nesouladu s dobrými mravy bez dalšího, v případě snižování lidské důstojnosti je podle NSS třeba rozpor zkoumat zvlášť. Navíc dobrými mravy se v případě regulace reklamy rozumí dobré mravy soutěže ve smyslu práva proti nekalé soutěži, což je určitá mírnější verze předpokládající jistou míru agresivity podnikatelského prostředí.

Nicméně daná reklama byla hromadně šířena formou letáků mezi širokou veřejností včetně dětí, což znamená, že jsou na ni kladeny jiné požadavky, než kdyby byla zpřístupněna v rámci nočního podniku pouze některým dospělým osobám. NSS nadto konstatoval, že reklama obsahuje některé pornografické prvky, neboť celkově cílí na sexuální pud příjemců. Rozpor s dobrými mravy je tak podle NSS zcela zjevný.

Zobrazení téměř nahého ženského těla však neznamená, že se automaticky jedná o sexistickou reklamu. Již rozhodnutí krajského soudu obsahuje příklady přípustného užití takových fotografií, např. v případě reklamy na kosmetiku, masáže či spodní prádlo.

S ohledem na zjevnou nesouvislost mezi nabízeným zastavárenským zbožím a fotografií téměř nahé ženy však nelze danou reklamu považovat za přípustnou. Ačkoli sama o sobě nezpůsobuje degradaci pozice ženy ve společnosti, připuštění podobného druhu reklamy by mohlo vést k přijetí takového standardu nazírání na ženy, je proto nutné stanovit určité hranice. NSS proto shledal kasační stížnost nedůvodnou a zamítl ji.

Sexistické prasátečko

Na problematiku sexismu v reklamách upozorňuje již několik let nezisková organizace NESEHNUTÍ. Na webových stránkách nazvaných Prasátečko.cz nabízí množství vysvětlujících článků, jimiž formuluje svůj požadavek na etickou reklamu, jež nebude obsahovat nevhodné dvojsmysly a nebude zobrazovat ženy ani muže ponižujícím způsobem. Jeden ze článků uvádí jeho autorka Eva Bartáková slovy: „*Když nevíte, čím upoutat, dejte do reklamy nahou ženu. Obrázek zadku si vybavíte snadno, ale už si nevezpomenete, že vám chtějí prodat dovolenou.*“

Na výše zmíněných webových stránkách se mezi lety 2008 a 2018 konalo každoročně hlasování o výherce tzv. aniticeny Sexistické prasátečko. Nominovány byly nejružnější reklamy na zboží a služby z České republiky, které pro propagaci svých produktů používaly diskriminující a sexistické zobrazení žen a mužů bez bližší souvislosti s nabízenými produkty.

Nutno poznamenat, že Zastavárna Index, jejíž reklama hrála hlavní roli ve výše popsaném případě, byla na titul nejsexističtější reklamy roku nominována hned několikrát.

Zásah do svobody projevu?

Nabízí se však otázka, zda se přeci jen nejedná o nepřiměřené omezování svobody projevu. Nedošlo v daném případě k nadměrnému zásahu do sféry volního uvážení podnikatelů? NSS dovodil, že nikoli.

Svobodu projevu lze omezit, je-li to nezbytné pro zajištění určitých ústavně chráněných hodnot taxativně vymezených v čl. 17 odst. 4 Listiny základních práv a svobod.[2] Současně musí být splněn požadavek přiměřenosti zásahu, což je nutné posoudit zvlášť u každého případu v závislosti na jeho okolnostech a na právu či ústavní hodnotě, které mají být zásahem chráněny.

NSS v daném případě naznal, že ochrana lidské důstojnosti a zamezení diskriminaci na základě pohlaví musí dostat před svobodou projevu přednost. Reklama totiž přispívá k vytváření společenské reality a k ovlivňování pohledu jejích adresátů na svět a na mezilidské vztahy. Proto je nezbytné, aby nezobrazovala společensky nežádoucí jevy.

Tolerování sexistické reklamy s sebou totiž přináší další negativní důsledky. Eva Bartáková uvádí: „Výzkumy navíc ukazují, že prezentace žen v podřízených až ponižujících pozicích vede k toleranci násilí na ženách, které je vnímáno jako běžná součást života společnosti.“ Lze proto uzavřít, že stanovení hranic bylo nutným a potřebným krokem.

Poznámky

- [1] Ustanovení § 2 odst. 3 zákona o regulaci reklamy mimo jiné uvádí, že reklama nesmí být v rozporu s dobrými mravy, zejména nesmí obsahovat jakoukoliv diskriminaci z důvodů pohlaví nebo ohrožovat obecně nepřijatelným způsobem mravnost, snižovat lidskou důstojnost či obsahovat prvky pornografie.
- [2] Čl. 17 odst. 4 Listiny základních práv a svobod zní: „Svobodu projevu a právo vyhledávat a šířit informace lze omezit zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti.“

Nejvyšší správní soud [2]

Zdroje

- Bartáková, Eva. Když nevíte, čím upoutat, dejte do reklamy nahou ženu. Anticena sexistické prasátečko (<https://www.prasatecko.cz/sex-sells/>).
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31. března 2021, sp. zn. 8 As 202/2019.
- Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky.
- Zákon č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy, ve znění pozdějších předpisů.

Fotografie

- [1] "Women are People, not just Bodies" Newark 2016, autor: Itt-must, 18. září 2016, zdroj: Flickr, CC BY 2.0, editace: ořez.
- [2] Moravské nám. 6, Brno - Nejvyšší správní soud, autor: Henta, 28. září 2012, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0, editace: ořez.

Nejvyšší správní soud zrušil opatření o omezení obchodu a služeb

Jana Koblasová

V dubnu bylo Nejvyšším správním soudem zrušeno opatření Ministerstva zdravotnictví o omezení obchodu a služeb. Stejně jako v minulých případech rušení opatření ke zvládnutí pandemie Covid-19 byla vada shledána v nedostatku odůvodnění. Tentokrát byl nedostatečně odůvodněn postup ministerstva.

Navrhovatel se domáhal zrušení mimořádného opatření Ministerstva zdravotnictví, kterým byl omezen obchod a služby, setkávání osob a právo pokojně se shromažďovat. Cílem opatření bylo dle ministerstva přerušit plošný komunitní přenos viru Covid-19 a zabránit šíření dalších mutací.

Především byl napadán proces přijetí opatření. Ministerstvo ho totiž vydalo bez předchozího souhlasu vlády, ačkoliv tak může učinit jen hrozí-li nebezpečí z prodlení. Dle navrhovatele nemá opatření oporu ani v zákoně o ochraně veřejného zdraví a došlo tedy k porušení ústavní zásady, že nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá (čl. 2 odst. 4 Ústavy).

Dále navrhovatel napadá omezení setkávání osob, kdy spatřuje jako narušení práva na soukromí a rodinný život dopad opatření i na rodinná setkání. Taktéž bylo dle navrhovatele v rozporu s pandemickým zákonem omezeno právo shromažďovací. Do toho spadá i shromáždění za účelem náboženským, a je tedy nezákonně omezeno právo na projevení náboženské víry. Rovněž schůze orgánů právnických osob měly být omezeny neprávem.[1]

Vyjádření ministerstva

Ministerstvo uvedlo, že opatření bylo nařízeno v souladu s pandemickým zákonem. Nebezpečí z prodlení spočívalo v unáhleném vydání opatření předchozího ministra, které umožňovalo setkávání velkého počtu lidí a hrozilo tak, že dojde k rozšíření viru Covid-19. Ministerstvo tedy navrholo, aby byl návrh jako nedůvodný zamítnut.

Obchodní dům [1]

Posouzení Nejvyšším správním soudem

Nejprve se soud zabýval procedurou přijetí napadeného opatření. Podle pandemického zákona platí, že je možné mimořádná opatření vydávat po předchozím souhlasu vlády. Souhlas není potřeba jen pokud je tu nebezpečí z prodlení. Vláda udělila souhlas s opatřením ministra Arenbergera až následně po jeho vydání a je tedy zřejmé, že nešlo o souhlas předchozí, jak požaduje pandemický zákon.

Nejvyšší správní soud se proto dále zabýval otázkou, zda v době vydání opatření existovala hrozba nebezpečí z prodlení. Z důvodové zprávy vyplývá, že předchozí souhlas vlády byl zákonodárcem stanoven nejen jako pojistka před nepřiměřenými zásahy ministerstva do práv jednotlivců, ale také

jako mechanismus nalezení způsobu regulace, která bude účinná a zároveň únosná z hlediska dopadů do života jednotlivců. Podle názoru soudu ani tak výjimečná situace, jako je potřeba zvládnutí pandemie, nepřipouští v demokratickém státě vládu epidemiologů či jiných specialistů.

Je tedy nutné, pokud je tu nebezpečí z prodlení, aby bylo řádně ministerstvem odůvodněno. Nestačí tedy jen zdůvodnění materiálních aspektů opatření, ale je nutné zdůvodnit i procesní postup. Ministerstvo přitom nebezpečí z prodlení nijak nezodpovídá.

Nejvyšší správní soud proto konstatoval, že postupem ministerstva došlo k porušení pandemického zákona, protože nebyl dán předchozí souhlas vlády a zároveň nebyl odůvodněn stav nebezpečí z prodlení. Pokud by soud akceptoval, že nezákonný postup ministra vždy zhojí až následný souhlas vlády, fakticky by učinil úpravu v pandemickém zákoně neúčinnou. Z důvodu zásadního procedurálního pochybení bylo proto opatření Ministerstva zdravotnictví zrušeno.

Omezení setkávání

Nejvyšší správní soud se zabýval i námitkami navrhovatele ke konkrétním omezením, které byly opatřením zavedeny. Učinil tak i přes zrušení opat-

Nejvyšší správní soud [2]

ření pro procedurální chyby, protože považoval za důležité odpovědět navrhovateli i široké veřejnosti na otázky týkající se existenčních otázek fyzických a právnických osob.

Navrhovatel napadl opatření zakazující akce s účastí nad dvě osoby. Dle něj tento zákaz spadá i na rodinná setkání a představuje zásah do práva na respektování soukromého a rodinného života. K tomu se Nejvyšší správní soud vyjádřil tak, že zákaz setkávání rodin by představoval neústavní zásah do základního práva na respektování soukromého a rodinného života.

Opatření je proto nutné vykládat tak, že pokud je v něm jako zakázaná akce uváděna akce spolková, taneční nebo oslava, nejedná se o spontánní a nahodilá setkání. Opatření tedy zakazuje pouze organizované podniky a na rodinná setkání se nevztahuje.

Omezení práva shromažďovacího

Navrhovatel dále namítá překročení pravomoci ministerstva při omezení práva shromažďovacího. K tomu Nejvyšší správní soud uvádí, že toto právo je v demokratickém státu jedním z úhelných kamenů. Toto právo však není absolutní a lze stanovit podmínky pro konání shromáždění. Tak například dle soudu je takovou podmínkou povinnost účastníka shromáždění mít ochranný prostředek dýchacích cest.

Naproti tomu stanovení maximálního počtu lidí je již omezením shromažďovacího práva, pro které není opora v pandemickém zákoně. Ministerstvo tedy nezákonně stanovilo omezení shromáždění přesto, že mu právní úprava dovoluje pouze stanovit jeho podmínky. Takovou podmínkou, která by obstála, je například stanovení maximálního počtu lidí na metr čtvereční.

Omezení církevních a náboženských shromáždění

Dalším posuzovaným bodem byla náboženská shromáždění. Soud se zabýval tím, zda opatření ministerstva bylo přiměřeným zásahem do svobody projevu náboženské vyznání či nikoliv. Opatření totiž mimo jiné zakázalo i zpěv, což je při bohoslužbě jednoznačná forma náboženského projevu. Pro takový zásah dle soudu není zákonný podklad, a to ani v pandemickém zákoně ani v zákoně o ochraně veřejného zdraví.

Omezení schůzí

Taktéž schůze orgánů právnických osob byly omezeny v rozporu se zákonem, když ministerstvo stanovilo maximální počet jejich účastníků. Podmínky konání těchto schůzí, jako jsou například rozestupy či povinnost se prokázat negativním testem, jsou naopak v souladu se zákonem.

Závěrem

Na základě výše uvedených skutečností byl návrh na zrušení opatření ministerstva zdravotnictví shledán důvodným a Nejvyšší správní soud opatření ministerstva zrušil. Vykonatelnost soud odložil na čtvrtý den od právní moci rozsudku a dal tak ministerstvu dostatečný čas k přehodnocení daného opatření. Soud nad rámec svého rozhodnutí přisvědčil navrhovateli i v tom, že opatření je na webových stránkách prezentováno zavádějícím způsobem.[2]

Poznámky

[1] Jedná se o zasedání orgánů profesních komor, výroční schůze obchodních společností a společenství vlastníků jednotek, které jednou ročně schvalují účetní závěrku.

Ministerstvo zdravotnictví [3]

[2] Opatření je na internetových stránkách označeno jako opatření omezení obchodu a služeb, přestože reálně omezuje také právo shromažďovací podle zákona o shromažďování, schůze osob a setkávání lidí.

Zdroje

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 22. dubna 2021, č. j. 6 Ao 11/2021-48.

Nejvyšší správní soud. NSS zrušil mimořádné opatření Ministerstva zdravotnictví o omezení obchodu a služeb, 7. května 2021. [Tisková zpráva] (http://nssoud.cz/NSS-zrusil-mimoradne-opatreni-Ministerstva-zdravotnictvi-o-omezeni-obchodu-a-sluzeb/art/32870?tre_id=135).

Fotografie

[1] Chile-02703 - Costanera Center, autor: Dennis Jarvis, 17. října 2019, zdroj: Flickr, CC BY-SA 2.0, editace: ořez.

[2] Nejvyšší správní soud ČR II, autor: Millenium187, 17. července 2011, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0, editace: ořez.

[3] Praha, Palackého náměstí, ministerstvo zdravotnictví, autor: Aktron, 26. května 2006, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0, editace: ořez.

Větší než malé množství musí specifikovat soud, nikoliv vláda svým nařízením

Daniela Petržílková

Ústavní soud zrušil zmocňující ustanovení trestního zákoníku, na jehož základě vláda nařízením určovala, jaké množství rostlin a hub obsahující psychotropní látky je trestné pěstovat. Podle Ústavního soudu vláda nemůže podzákonným předpisem dotvářet skutkové podstaty trestných činů. Neurčitý pojem „množství větší než malé“, stěžejní pro posuzování trestnosti pěstování, mají vykládat soudy podle ustálené judikatury, s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem každého případu.

V České republice je pěstování konopí a ostatních rostlin a hub obsahujících omamné a psychotropní látky trestné jen v případě, že se jedná o množství „větší než malé“.[1] Trestní zákoník ale toto množství nespécifikuje.

Okresní soud v Chrudimi proto podal k Ústavnímu soudu návrh na zrušení sousloví „množství větší než malé“ u jednotlivých skutkových podstat drogových trestných činů s argumentem, že taková sousloví nejsou dostatečně přesná a občané nemohou s jistotou vědět, které jednání je trestné, a které nikoliv. To podle Okresního soudu v Chrudimi odporuje Ústavě. Okresní soud v Chrudimi zároveň podal návrh na zrušení ustanovení § 289 odst. 3 trestního zákoníku, které zmocňovalo vládu k vydání nařízení, kterým by ono množství určovala.

Množství mají určovat soudy

Ústavní soud ve svém plenárním nálezu (sp. zn. Pl. ÚS 98/20) odmítl v trestním zákoníku zrušit neurčitý pojem „množství větší než malé“ jako takový. Neurčité pojmy nejsou podle Ústavního soudu samy o sobě neústavní. Trestní zákoník používá ostatně neurčité pojmy u skutkových podstat trestných činů poměrně často. Jen díky tomu mohou soudy reagovat na dynamicky měnící se podmínky a různorodé životní situace ve společnosti.

Ústavní soud v analyzovaném nálezu zdůraznil, že soudy již ve své rozsáhlé a ustálené judikatu-

Konopí [1]

ře „množství větší než malé“ podrobně vymezily. Poukázal především na stanovisko Nejvyššího soudu,[2] které tuto judikaturu shrnuje a upřesňuje. Za „množství větší než malé“ soudy považují obecně takové množství drogy, které vícenásobně převyšuje běžnou dávku průměrného konzumenta.

Takový výklad považuje Ústavní soud za souladný s Ústavou. Ustálená soudní judikatura totiž umožňuje, aby soudci při posuzování konkrétních případů přihlíželi k individuálním okolnostem u daného pachatele, např. zda šlo o prvokonzumenta či uživatele drog v pokročilém stádiu závislosti.

Je totiž zřejmé, že pro člověka závislého na určité droze několik let bude běžná dávka výrazně vyšší než právě pro osobu s počínající závislostí. Hodnoty uvedené ve výše zmíněném stanovisku Nejvyššího soudu jsou tak pouze orientační a pojem „množství větší než malé“ musí soudy vykládat s ohledem na specifika každého případu.

Vláda nemůže nařízením dotvářet skutkové podstaty trestných činů

Neurčitý pojem „množství větší než malé“ tak podle Ústavního soudu sám o sobě neústavní není. Okresnímu soudu v Chrudimi však přisvědčil v návrhu na

zrušení části zmocňujícího ustanovení § 289 odst. 3 trestního zákoníku, a toto ustanovení proto zrušil.

Současně pozbyla platnosti i příloha onoho nařízení, kde bylo „množství větší než malé“ vládou stanoveno (č. 455/2009). Ústavní soud tento svůj zásah odůvodnil argumentem, že nelze připustit, aby výkonná moc dotvářela skutkové podstaty trestných činů podzákonnými předpisy. Vláda má sice na základě čl. 78 Ústavy pravomoc vydávat nařízení, ovšem jen k provedení zákona a v jeho mezích.

Ústavní soud zároveň poukázal na princip dělby moci a tzv. výhradu zákona. Podle čl. 39 Listiny základních práv a svobod („Listina“) totiž může *„jen zákon stanovit, které jednání je trestným činem.“* Vláda tedy nemůže podzákonným předpisem určovat, co je trestným činem, ani skutkové podstaty trestných činů v nařízení fakticky dotvářet.

Aby bylo nařízení z pohledu čl. 39 Listiny ústavně konformní, muselo by jít podle Ústavního soudu pouze o „upřesnění“ neurčitěho pojmu, jehož základní rysy a kritéria by byla v zákoně jasně specifikována a vláda by je svým nařízením pouze konkretizovala.

Napadené ustanovení však dle Ústavního soudu žádné základní rysy ani kritéria, které by vláda nařízením jen upřesňovala, neobsahovalo. Právě naopak, šlo o rozsáhlé zmocňující ustanovení pro vládu, která měla možnost podzákonným předpisem snadno měnit, kdy bude např. pěstování konopí trestným činem, a kdy pouhým přestupkem.

Ilustrační fotografie [2]

Závěr

Z popsaného rozhodnutí Ústavního soudu vyplývá, že neurčité právní pojmy v trestním zákoníku samy o sobě neústavní nejsou. Pokud se však takové pojmy v trestním zákoníku vyskytují, považuje Ústavní soud za zásadní, aby je vykládaly soudy, a nikoliv aby je specifikovala vláda podzákonnými předpisy a de facto tak dotvářela skutkové podstaty trestných činů. Obdobný právní názor Ústavní soud vyjádřil v roce 2013 v nálezu Pl. ÚS 13/12, když zrušil ustanovení zmocňující vládu určovat, co se pro účely trestního zákoníku považuje za jedy a psychotropní látky, a stanovovat jejich trestně postížitelné množství.

Poznámky

- [1] V případě, že někdo pěstuje konopí pro vlastní potřebu „v malém množství“, tak se jedná o přestupek podle § 39 odst. 2 zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách.
- [2] Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 13. 3. 2014, sp. zn. Tpjn 301/2013

Zdroje

Nález Ústavního soudu ze dne 27. dubna 2021, sp. zn. Pl. ÚS 98/20
Nález Ústavního soudu ze dne 23. července 2013, sp. zn. Pl. ÚS 13/12

Fotografie

- [1] Planta-de-marihuana-autofloreciente, autor: Manueltxio, 27. srpna 2020, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, editace: ořez.
- [2] Konopí, autor: VitVit, 31. března 2015, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, editace: ořez.

Monitoring lidskoprávních publikací

Přehled aktuálních odborných článků o lidských právech

Kristýna Žábojníková

Vnitrostátní právo

Chvojka, Š. Role Ústavního soudu v koronakrizi. *Jurisprudence* 2/2021

Pastorek, Š. Vybraná témata zaměstnávání cizinců ve vztahu k výkonu nelegální práce. *Právní rozhledy* 9/2021

Redakce. Vláda schválila návrh novely zákona o svobodném přístupu k informacím. *Právní rozhledy* 8/2021

Redakce. Veřejný ochránce práv: Slevy na poplatcích nesmí být diskriminační. *Právní rozhledy* 8/2021

Redakce. Poslanecká sněmovna zahájila jednání o novele občanského zákoníku upravující manželství osob stejného pohlaví. *Právní rozhledy* 10/2021

Mezinárodní právo a právo Evropské unie

Ilichman, D. Akt o digitálních trzích aneb nová unijní regulace online prostředí. *Právní rozhledy* 9/2021

Jarolím, J. Evropský zatýkácí rozkaz v kontextu polské justiční krize. *Právní rozhledy* 10/2021

Kmec, J. Další aktuality ze Štrasburku: ESLP upravil svoji strategii projednávání případů. *Soudní rozhledy* 5/2021

Nop, M.: The principle of comparability and the possibilities of its application in the comparison of the Anglo-Saxon and European continental systems of legal culture. *Právní obzor* 2/2021

Ukropec, A. K porušení niektorých povinností v oblasti ochrany osobných údajov. *Justičná revue* 3/2021

Politologie, mezinárodní vztahy a zahraniční politika

Ditrych, O., Bahenský, V. Finský model členění hybridním hrozbám: inspirace pro Českou republiku. *Policy paper, Ústav mezinárodních vztahů* 23. 3. 2021

Ditrych, O. Bohemian Forest Dark Tales: The Czech Republic, Russia's Dirty War Machine and Western Solidarity. *Ústav mezinárodních vztahů* 27. 4. 2021

Fürst, R. China's soft power in the Czech Republic. *Ústav mezinárodních vztahů* 21. 4. 2021

Havlík, M. Koncepty hybridního válčení a Armáda České republiky. *Vojenské rozhledy* 1/2021

Kovář, J., Lassen, Ch. K. Disastrous pandemic management puts the Czech Republic at a critical democratic junctur. *Ústav mezinárodních vztahů* 6. 5. 2021

Lhotský, J. Česká republika a NHRI: Jak vytvořit národní lidskoprávní instituci? *Policy paper, Ústav mezinárodních vztahů* 12. 4. 2021

Mencl, M., Dufek, P. Ideální konsenzus, reálná diverzita a výzva veřejného ospravedlnění: k limitům idealizace v liberální politické teorii. *Acta Politologica* 2/2021

Tůma, M. Bidenova administrativa a její bezpečnostní politika ve vztahu k jaderným zbraním. *Reflexe, Ústav mezinárodních vztahů* 26. 4. 2021

Redakce Bulletinu

Editor: Jan Lhotský

1) Mezinárodní trestní spravedlnost

Vedoucí sekce:

JUDr. Ing. Jan Lhotský, Ph.D., E.MA

Jan je vedoucím Centra pro lidská práva a demokracii. Po vystudování práva a ekonomie pokračoval v doktorském studiu mezinárodního práva. Vystudoval rovněž lidskoprávní program E.MA v italských Benátkách a rakouském Grazu. Pracoval v advokacii i v právním oddělení Evropské služby pro vnější činnost v Bruselu, jež je zodpovědná za vnější vztahy EU. Poté působil jako Visiting Professional u soudního senátu Mezinárodního trestního soudu v Haagu. V současnosti působí jako právník u Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku a Centru mezinárodního práva Ústavu mezinárodních vztahů v Praze. V rámci mezinárodního práva se specializuje především na lidská práva a mezinárodní trestní právo.

Stážisté:

Tomáš Münzberger: Tomáš dokončuje magisterské studium oboru Právo a právní věda na Karlově univerzitě v Praze. Zabývá se především ochranou lidských práv a mezinárodním právem veřejným. Během studia nabyl pracovní zkušenosti v azylovém právu a právu životního prostředí. Zaujímá se o mezinárodní politiku a antropologii práva.

Alžběta Dvořáková: Alžběta momentálně studuje Bezpečnostní a strategická studia a Mezinárodní vztahy na Fakultě sociálních studií MU. Absolvovala stáž v organizaci La Strada Česká republika nebo spolupráci s Most ProTibet. Oblastmi jejího zájmu je problematika obchodování s lidmi, zločiny proti lidskosti a porušování lidských práv v ozbrojených konfliktech.

Mgr. Jakub Hedl: Jakub je absolventem Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. V průběhu studia se zúčastnil stáže na ministerstvu zahraničí a specializoval se v azylovém právu. V současné době pracuje na Ministerstvu školství. Zaměřuje se na oblast mezinárodního trestního práva a práva ozbrojených konfliktů. Mezi jeho koníčky patří historie, filmy a organizace letního tábora.

2) Evropský systém ochrany LP

Vedoucí sekce:

Mgr. Bc. Monika Hanych, Ph.D., LL.M.

Vystudovala právo, žurnalistiku a sociologii na Masarykově univerzitě a lidská práva na Tilburg University v Nizozemsku. Pracuje v Kanceláři vládního zmocněnce pro zastupování ČR před Evropským soudem pro lidská práva. Je členkou výboru Rady Evropy pro umělou inteligenci a lidská práva.

Mgr. Hubert Smekal, Ph.D.

Hubert vystudoval právo a evropskou integraci, působí na Fakultě sociálních studií, Mezinárodní politologickém ústavu a v Ústavu pro otázky soudnictví PrF MUNI. Akademický rok 2010-2011 strávil jako držitel Fulbrightova stipendia výzkumem judicializace politiky na UC Berkeley. Přednášel o lidských právech v Číně či v Ruské federaci. Hubert byl v letech 2013 až 2020 členem Rady vlády pro lidská práva.

Stážisté:

Barbora Bromová: Barbora v současnosti studuje na univerzitě v Amsterdamu, kde se v rámci multidisciplinárního programu blíže zaměřuje na evropské a mezinárodní právo. Věnuje se také spolupráci s fondem UNICEF a podpoře nezávislé žurnalistiky v Evropě v rámci European Press Prize.

Martin Míšek: Martin studuje Evropská studia a Mezinárodní vztahy na Fakultě sociálních studií MU. Během studia absolvoval stáž na Ministerstvu zahraničních věcí. S lidmi si rád popovídá o funkci současné Evropské unie. Mimoto se věnuje neformálnímu vzdělávání v rámci programu Erasmus+.

Eliška Hůlová: Eliška je studentkou Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Uplynulý akademický rok ale strávila studiem na univerzitě v Utrechtu v rámci programu Erasmus+. Zaujímá se především o ochranu lidských práv na evropské úrovni a o problematiku tranzitivní spravedlnosti.

3) Mezinárodní politika, byznys a LP

Vedoucí sekce:

Mgr. Nela Černota

Nela vystudovala právo na PF UK a zajímá se o mezinárodní právo a lidská práva. Strávila jeden semestr na Mexické Národní Autonomní Univerzitě (UNAM) v Mexiku, kde také absolvovala stáž na velvyslanectví ČR. Absolvovala stáže u Mise Organizace amerických států pro podporu mírového procesu v Kolumbii a u Evropského soudu pro lidská práva. Během studijního pobytu na Univerzitě v Heidelbergu pracovala v Max Planck Institutu pro srovnávací veřejné právo a mezinárodní právo.

Stážisté:

Bc. Aneta Navrátilová: Aneta je studentkou magisterského programu Evropská studia na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity. V uplynulém semestru pobývala na Erasmu v polské Wroclawi. Ve svých pracích a článcích se často soustředí na problematiku brexitu a budoucího vztahu mezi EU a Británií, pozici zemí V4 v EU, nebo na právní a institucionální rámec EU.

Iva Turanová: Iva studuje právo na Prf MU. Zájem o zahraničněpolitické dění, situaci v Číně a stav lidských práv ve světě prohloubila při studijních pobytech v Číně a Francii. Během studia absolvovala stáž v Kanceláři vládního zmocněnce pro zastupování ČR před SDEU a v oblasti diplomacie v New Yorku, Pekingu a Dillí. Působí jako lektorka v Amnesty International.

Kristýna Zábojníková: Kristýna je studentkou posledního ročníku práv na PF UPOL. Zaměřuje se na mezinárodní mechanismy na ochranu lidských práv a mezinárodní vztahy. Během svého studia absolvovala stáž na Stálé misi ČR při OSN v Ženevě a nyní na Ministerstvu zahraničních věcí se zaměřením na kybernetickou bezpečnost. Působí v Amnesty International.

4) Česká republika a lidská práva

Vedoucí sekce:

Mgr. Lucie Nechvátalová, E.MA

Lucie vystudovala právo na Právnické fakultě MU a lidská práva a demokratizaci na EIUC v Benátkách a Université de Strasbourg. Stážovala v OSN, u ESLP a u Veřejného ochránce práv. Působí na Nejvyšším správním soudě jako asistentka soudce. Věnuje se především evropskému systému ochrany lidských práv, konkrétně zákazu špatného zacházení, pozitivním povinnostem států a odškodňování.

Mgr. Pavel Doubek, Ph.D.

Pavel vystudoval doktorské studium na Právnické fakultě Masarykovy univerzity. Pracoval v Kanceláři Ombudsmana a na Úřadu Vlády ČR. V roce 2019 se v rámci postdoktorského programu podílel na zřizování národního preventivního mechanismu na Taiwanu.

Stážisté:

Jana Koblasová: Jana studuje na Právnické fakultě Univerzity Karlovy a zajímá ji ústavní právo a lidská práva. V roce 2020 absolvovala stáž u Okresního soudu v Trutnově na civilním úseku.

Mgr. Bc. Daniela Petržílková: Daniela je absolventkou PrF MU a FSS MU. Pracuje na trestním úseku Vrchního soudu v Praze. Má za sebou stáže u Stálé mise ČR při OSN v Ženevě a na Úřadě vlády.

Tereza Kuklová: Tereza je studentkou třetího ročníku Právnické fakulty v Brně. Zajímá se o problematiku ochrany lidských práv, ústavní a uprchlické právo. Zúčastnila se Školy lidských práv 2020.

Bc. Nikola Sedláková: Nikola studuje Evropská studia na FSS MU. Během studia absolvovala stáž v Bruselu. Působí na pozici immigration assistant v advokátní kanceláři Petyovsky & Partners.

www.centrumlidskaprava.cz

Centrum
pro lidská práva
a demokracii

Bulletin vydává Centrum pro lidská práva a demokratizaci
e-mail info@centrumlidskaprava.cz | web www.centrumlidskaprava.cz
Redakční rada Jan Lhotský (editor), Hubert Smekal, Monika Hanych, Nela Černota,
Lucie Nechvátalová, Pavel Doubek Kontakt na editora jan.lhotsky@centrumlidskaprava.cz
Sazba Nikola Sedláková | ISSN 1804-2392.